

Jaarverslagen 2019

Hieronder vindt u de concept-jaarverslagen van de conservatoren, de commissies en de werkgroepen. Later dit jaar zullen de definitieve versies worden gepubliceerd in *Archief 2019 Jaarverslagen*.

Jaarverslag van de Coördinatiecommissie voor de Verzamelingen over 2019

De fungerend secretaris drs. E.J.M. van der Geest bericht als volgt:

De commissie bestond in het verslagjaar uit P.J. Aarssen, drs. V. Frenks, drs. E.J.M. van der Geest (fungeerde als secretaris), drs. G.R. Heerebout, drs. C.E. Heyning (fungeerde als voorzitter), drs. R.M. Rijkse en drs. A. Wiggers. Tijdens de Algemene Ledenvergadering op 21 mei 2019 is de laatste benoemd tot ‘buitenlid’ van de commissie. Een lid van de Coördinatiecommissie moet altijd een onafhankelijke deskundige zijn. In 2019 kwam de commissie viermaal bijeen op 1 februari, 5 april, 12 juli en 20 september 2019. Op toerbeurt woonde een lid de bestuursvergaderingen van het Genootschap bij om de adviezen en standpunten van de commissie, uit naam van de conservatoren, in te brengen. Een van de belangrijkste taken van de commissie is het adviseren van het bestuur bij schenkingen, aankopen en aanvragen voor bruiklenen. In de jaarverslagen van de afzonderlijke conservatoren worden deze vermeld.

De voor- en najaarsvergadering voor de conservatoren vonden plaats op respectievelijk 13 april en 9 november. Op deze vergaderingen hebben prof.mr.dr. B.M. Oomen en M. Roozenburg (fellow van het Genootschap aan de UCR) gesproken over hun projecten. Het ene project is gericht op jongeren en het andere is een kunstproject waarin de objecten uit de Genootschapscollectie een hoofdrol spelen. Voor beide projecten werd een beroep gedaan op de expertise van de conservatoren. Op de Algemene Ledenvergadering van 21 mei werd M. Sanderse benoemd tot conservator Munten en Penningen. Hij is de opvolger van dr. A.A.J. Scheffers, die vanwege drukke werkzaamheden zijn functie neerlegde. Ook E.C. Westland, conservator Gesteenten en mineralen, is met haar werkzaamheden gestopt. In de Algemene Ledenvergadering van 20 november werd afscheid genomen van drs. D. de Vries als conservator Zelandia Illustrata, met als specialiteit de kaartenverzameling.

Verskillende conservatoren hebben dit jaar meegewerkt aan de publicatie van nieuws over de collectie op een speciaal Instagram account van het Genootschap en het schrijven van artikelen voor de rubriek ‘t is vol van Schatten hier’ in het tijdschrift *Zeeland*.

De jaarverslagen 2017 en 2018 van de conservatoren zullen in 2019 verschijnen in een apart deel naast het jaarboek *Archief*. De commissie adviseerde om daarvoor een aparte redactie in te stellen. Namens de commissie neemt drs. A. Wiggers plaats. Het advies was ook om aanwinsten ruime aandacht te geven.

Dit jaar was het Jubileumjaar van het Genootschap. In verschillende musea in de provincie hebben conservatoren bijzondere tentoonstellingen georganiseerd en/of ingericht. Een verslag daarvan is in de jaarverslagen van de afzonderlijke conservatoren te vinden. Op de feestdag

zelf, op 15 juni, kregen de verzamelingen de nodige aandacht met het openbaar maken van de Collectie Online en de presentatie van het jubileumboek *Van wijs en waan: 250 jaar verzamelen*, geschreven door drs. C.E. Heyning met medewerking van drs. V. Frenks. Het boek kreeg in het najaar tijdens de uitreiking van de Zeeuwse Boekenprijs een zogenaamde Accolade voor de beste wetenschappelijke publicatie van 2019.

In het verslagjaar heeft de commissie aandacht besteed aan de acquisitie. Voor elke verzameling wordt een notitie over het verwervingsbeleid opgesteld. De commissie constateerde dat de communicatie over het aannemen van aanwinsten niet duidelijk is. De conservatoren willen meer op de hoogte zijn van de voortgang van de procedure. De commissie zal daar een begeleidende rol in gaan spelen.

Er is gestart met het in kaart brengen van de mogelijkheden tot archivering en inventarisering van het moderne archief van het Genootschap, zodat het op termijn overgedragen kan worden aan het Zeeuws Archief om het toe te voegen aan het archief 1769-1969.

Dit jaar hebben bijna alle conservatoren een gesprek gevoerd met de directeur van de beherende instelling, waar zij aan de collectie werken. Van beide kanten is deze manier van uitwisseling van informatie goed bevallen. De commissie adviseert om ook op bestuursniveau regelmatig gesprekken te voeren met de beherende instellingen.

Documentairemaakster Fifi Visser is begonnen met de voorbereiding van een film over het werk van de conservatoren ‘achter de schermen’. Het resultaat zal in 2020 zijn première beleven.

Objecten uit de verzamelingen die als Beschermd Erfgoed zijn aangemerkt kunnen met financiële steun van het Mondriaanfonds gerestaureerd worden. Dit jaar is dat gebeurd op verzoek van het Zeeuws Museum met de Indianentooien uit de Genootschapscollectie.

Kunst, Kunstnijverheid en Historische Voorwerpen

(verslag volgt)

Munten en Penningen

De Conservatoren drs. K-J.R. Kerckhaert en M. Sanderse berichten als volgt: Tijdens dit verslagjaar heeft in het kader van het 250-jarig bestaan van het Genootschap de tentoonstelling ‘Uitmuntend’ plaatsgevonden in het Historisch Museum De Bevelanden te Goes. Deze tentoonstelling die van 23 mei tot 25 augustus heeft gelopen, is tot stand gekomen in samenwerking met conservator drs. Koen van Rooijen van het museum. Er werden munten en penningen tentoongesteld rondom een aantal thema’s, zoals ‘vreemd geld’, ‘vals geld’ en ‘hergebruikt geld’. Op 24 augustus werd door het museum een rondleiding over de tentoonstelling georganiseerd onder leiding Karel-Jan Kerckhaert. De belangstelling hiervoor was helaas wat beperkt. Ondanks dat het bouwen van een tentoonstelling rondom munten geen sinecure is, kan teruggekeken worden op een geslaagde tentoonstelling en een prettige samenwerking.

Verder is gestaagd gewerkt aan de inventarisatie van de collectie munten. Alle munten worden gefotografeerd, genummerd, gewogen en opgemeten. Vervolgens wordt de informatie ingevoerd in een speciaal daarvoor gecreëerde database.

In totaal beslaat de collectie circa 3300 exemplaren die vermelding waard zijn. Van de periode na 1500 zijn alle munten inmiddels volledig in het bestand opgenomen. Veel gegevens over deze munten

waren al bekend door registraties in het verleden, maar in de archieven van het genootschap worden steeds nieuwe details over vindplaats, schenkingen en legaten etc. gevonden die een waardevolle aanvulling op de kennis over herkomst vormen.

De gegevens worden ook gebruikt voor Collectie Online, de registratie van een selectie van de verzameling van het Zeeuws Genootschap beschikbaar op het internet. De informatie worden ook opgenomen in de database van het Zeeuws Museum.

Van de periode voor 1500 is 80% van de munten in 2019 gefotografeerd, gewogen, opgemeten en in de database opgenomen. De determinatie hiervan is in gang gezet.

In de loop van het verslagjaar is een beleid geformuleerd en vastgesteld hoe te handelen met aanwinsten en lacunes in de collectie. Terwijl een zeer rijke verzameling penningen, uitgegeven ter gelegenheid van belangrijke gebeurtenissen in het verleden, aanwezig is, ontbreken penningen uitgegeven ter gelegenheid van meer recente gebeurtenissen, vooral na 1940. In Zeeland moet dan vooral worden gedacht aan de oorlogshandelingen en de Stormramp van 1953 en het daaropvolgend herstel.

In dit kader zijn enkele penningen in het verslagjaar verworven: een penning van Oswald Wenckebach van 1953 die de Stormramp herdenkt en een penning van Fred Carasso van 1958 die de start van de Deltawerken als onderwerp heeft.

Verder is nog een penning aangekocht die in 1884 is aangeboden aan Frederik Nagtglas, die als bibliothecaris en conservator zeer actief voor het Zeeuws Genootschap is geweest.

Ter gelegenheid van de viering van het 250-jarig jubileum heeft het Provinciaal Utrechts Genootschap (PUG) een penning geschonken aan het Zeeuws Genootschap. Deze penning is rond 1980 vervaardigd door de Utrechtse kunstenaar Theo van de Vathorst.

Volkenkundige voorwerpen

De conservatoren drs. F. van der Doe en drs. E.J.M. van der Geest berichten als volgt:

Dit jaar kon de schenking van een zilveren sigarettendoos, eigendom van Meinard Sprenger (1860-1951), daadwerkelijk worden toegevoegd aan de 'Collectie Meinard Sprenger'. De schenkster, Ruth A. Sprenger woont in Canada en wilde graag zelf de sigarettendoos overhandigen, maar dat lukte helaas niet. Vervolgens is de koker via diverse 'bezorgers' in het Zeeuws Museum aangekomen. Ruth Sprenger doneert deze 'on behalf of the family of prof. ir. J.J.I. Sprenger'. Haar schoonvader gaf haar de zilveren doos met de opdracht er goed voor te zorgen. De vader van Jan Jacob Iman Sprenger (1890-1976) was een halfbroer van Meinard Sprenger. J.J.I. Sprenger ging naar de HBS in Middelburg en studeerde af in Delft als civiel ingenieur. Hij maakte carrière bij havenbedrijven in Rotterdam en nam deel aan havenontwikkelingsprojecten. In 1931 werd hij aangesteld als hoogleraar waterbouwkunde en grondmechanica aan de Technische Hogeschool in Bandung. Na zijn terugkeer in Nederland in 1942 werkte hij bij het Centraal Instituut voor Landbouwkundig onderzoek in Wageningen. Diverse onderzoekpublicaties staan op zijn naam. In tijdschrift *Zeeland* zal in 2020 extra aandacht aan de schenking worden besteed in de rubriek 'Schatten'.

Van 5 oktober 2019 tot en met 1 maart 2020 is de grote 'Suriname tentoonstelling' georganiseerd in de Grote Kerk in Amsterdam. Het verhaal op de expositie wordt door Surinamers zelf verteld. Musea, archieven en particulieren in Suriname en Nederland werkten mee om de geschiedenis van het land te laten zien. Het Zeeuws Genootschap leverde zeven objecten uit de etnografische collectie: een negentiende-eeuwse aardewerk dubbelkruik, vier aardewerk kruiken gemaakt door de Marrons, een bewerkte houten haarkam van de Marrons en een veren hoofdtooi uit het kustgebied van de Guyana's. Op het, dit jaar nieuwe, Instagram-account @kzgwonline zijn de voorwerpen onder de aandacht gebracht.

Op 5 oktober vond ook de opening plaats van de vernieuwde Wonderkamers in het Zeeuws Museum. De herinrichting was een cadeau van het museum aan het Zeeuws Genootschap in het jubileumjaar.

Het toont opnieuw de diversiteit en bijzonderheid van de verzamelingen van het Genootschap. Tussen de tweehonderd voorwerpen staan tal van objecten uit de Volkenkundige collectie. Het meest opmerkelijke zijn de twee zeldzame verentooien uit Zuid-Amerika, afkomstig uit de achttiende eeuw. Ze worden voor het eerst getoond, want tot voor kort zaten de twee bij elkaar in één tooi. Na onderzoek door een verenexpert bleek het om twee verschillende tooien te gaan. Eén tooi bevat een krans van ibisveren en de ander bevat veren uit de staart van de ara. De inmiddels twee losse tooien zijn in 2019 gerestaureerd met bijdragen van het Beschermd Cultuurofgoed van het Mondriaan Fonds en het Genootschap.

Masterstudent kunstgeschiedenis, Jeroen Lesuis, die onderzoek deed naar de herkomst van de verentooien, kreeg voor zijn bijzondere prestatie de Roggeveenprijs 2019 van het Zeeuws Genootschap uitgereikt. De jury prees zijn onderzoek: een combinatie van kunstgeschiedenis, etnografie en ornithologie. Lesuis kon zelfs een indicatie geven in welk gebied en door welke stammen ze gemaakt zijn.

Maaïke Roozenburg, fellow van het Genootschap, werkte dit jaar aan een project True Replicas, waarin voorwerpen uit de verzamelingen van het Genootschap bestudeerd werden naar allerlei vormen van waarde zoals de gebruikswaarde, materiële waarde, historische waarde, wetenschappelijke waarde en symbolische waarde. Samen met studenten van de University College Roosevelt werden vanuit verschillende disciplines de voorwerpen bekeken. Objecten die als onderwerp dienden uit de etnografica verzameling waren de West-Afrikaanse goudgewichtjes, geschonken door C.J.M. Nagtglas, die in Nederland 'beschermd erfgoed' zijn, omdat ze een grote erfgoedwaarde hebben.

In tijdschrift *Magna* van de Friends of The National Archives in Londen was er ook aandacht voor oud-gouverneur-generaal Nagtglas en de door hem aan het Genootschap geschonken stofgoudbalans uit het gebied van de Goudkust (tegenwoordig Ghana). Dit naar aanleiding van in de zogenoemde Prize Papers gevonden kralen en gouden ringen die vanuit Elmina naar Nederland zijn gestuurd. Nederlandse glaskralen speelden een belangrijke rol in slavenhandel. De overgestuurde kralen dienden als voorbeeld voor gevraagde variëteiten. En stofgoud uit de Goudkust was gewilde retourvracht. Ze kwamen tevoorschijn in brieven die met het archief van de slavenforten naar Nederland waren gestuurd, maar onderweg werden gekaapt door de Engelsen en zo uiteindelijk belandden in The National Archives. Een exemplaar van het tijdschrift is opgenomen in de verzameling Boeken van het Genootschap in de ZB.

De onlangs in de actualiteit gekomen kwestie van roofkunst speelt vooral bij etnografica. In maart 2019 zijn door het Museum van Wereldculturen (samenwerking Museum Volkenkunde Leiden, Tropenmuseum Amsterdam, Afrika Museum Berg en Dal) richtlijnen gepubliceerd hoe om te gaan met eventuele verzoeken tot teruggave van volkenkundige voorwerpen naar het land van herkomst. Het Museum van Wereldculturen stelde een leidraad op hoe claims kunnen worden ingediend, welke procedure daarvoor geldt en op grond waarvan deze beoordeeld worden. Uitgebreid onderzoek dient gedaan hoe het voorwerp in de collectie is terechtgekomen, waarna zoveel mogelijk met de vragende partij een oordeel wordt gevormd. Van belang is de dialoog met herkomstlanden, waar het object het best op z'n plaats is; er worden geen eisen gesteld aan de wijze waarop de terugvragende partij het voorwerp beheert. De minister besluit uiteindelijk als eigenaar als het de rijkscollectie betreft. Bij voorwerpen van een gemeentelijk museum beslist de gemeenteraad. Bij het Genootschap als particuliere eigenaar zou de Algemene Ledenvergadering als hoogste orgaan dan moeten besluiten over al dan niet afstoten en teruggeven. De richtlijnen gaan uit van de volgende criteria: is het legaal verworven (volgens geldende juridische regels), is het vrijwillig afgestaan (geen sprake van dwang) en de erfgoedwaarde (cultureel, historisch, religieus) voor zowel het terugvragende land als voor het land waar het voorwerp nu is. Wat dat laatste betreft is ook de Erfgoedwet van belang omdat die juist bepaalt dat voorwerpen van groot belang zijn voor het land waar deze zich nu bevinden en daarom hier een bijzondere waarde vertegenwoordigen. Dit geldt voor een aantal voorwerpen van het Zeeuws Genootschap die in 2017 zijn aangewezen als beschermde cultuurgoederen volgens de Erfgoedwet. Het is een aandachtspunt om actief onderzoek te doen in de collectie (door Genootschap en beheerders). Dat gebeurt nu reeds door onderzoek ten behoeve van het project Collectie Online. De onlangs afgeronde digitalisering van archief en handschriftencollectie van het Genootschap komt daarbij goed van pas, maar het zal zeker niet voor alle voorwerpen mogelijk zijn. Publicatie en tentoonstelling zullen dan de prioriteit bepalen omdat het om zeer veel voorwerpen gaat.

Uitgangspunten zijn een welwillende en zorgvuldige omgang met eventuele verzoeken tot teruggave en bevordering van uitgebreid onderzoek. Vooral nog zijn er geen aanwijzingen dat er voorwerpen zijn waarbij sprake kan zijn van roofterkunst. Vooral bij nieuwe aanwinsten is het zaak zoveel mogelijk informatie te verkrijgen over de herkomst van de voorwerpen.

In het verslagjaar werd wederom veel tijd besteed aan het project Collectie Online, het digitale bestand van de verzamelingen van het Genootschap. De conservatoren leverden een bijdrage aan het invoeren en controleren van de gegevens, alsook bij de officiële presentatie tijdens Jubileumbijeenkomst op 15 juni, in het bijzijn van Prinses Beatrix, in de Sint-Jacobskerk te Vlissingen.

Natuurhistorische voorwerpen en Naturalia

Algemeen

De conservator drs. G.R. Heerebout bericht als volgt:

Het 250-jarig bestaan van het Genootschap betekende voor de conservatoren Naturalia betekende extra werk. Er werd een tentoonstelling samengeteld in Zierikzee 'Expeditie Zeeuwse IJstijd' en te Hulst 'Kijk naar beneden, dan zie je meer'. De betrokken conservatoren rapporteren daar meer over. Van de zijde van het Zeeuws Museum werd hiervoor volop medewerking verleend.

Fifi Visser en Gijs Haak van Studie Haak en Visser kwamen enkele malen in het depot filmen en hielden interviews met de conservatoren voor de film 'Tijdgravers' ter gelegenheid van het 250-jarig bestaan. Ook Maaïke Roozenburg, de Genootschaps-fellow bij de UCR, bezocht de naturalia-collecties enkele malen om voor haar werk een indruk te krijgen van deze collecties. In het verslagjaar werden met elke conservator Naturalia door de directeur van het Zeeuws Museum voortgangsgesprekken gevoerd waarbij de werkzaamheden besproken werden waarbij eventuele knelpunten besproken konden worden. In het algemeen zijn de conservatoren Naturalia tevreden over de geboden ondersteuning van de zijde van het Zeeuws Museum.

Een heel bijzondere gebeurtenis was de schenking van de eigen collectie mollusken door de conservator Freddy van Nieulande. Gedurende tientallen jaren heeft hij deze collectie van landelijk belang bijeengebracht. De niet-Zeeuwse mollusken had hij een paar jaar geleden al aan het Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis overgedragen. Tijdens de Algemene Ledenvergadering op 20 november heeft hij de Zeeuwse exemplaren, recent en fossiel, aan het Genootschap geschonken.

Uit de handen van burgemeester Harald Bouman van de gemeente Noordoostpolder ontving Mark Bosselaers, conservator van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen op 6 april de P. van der Lijn-onderscheiding 2019. Deze prijs wordt jaarlijks uitgereikt aan een niet-professioneel geoloog, die zich die zich bijzonder verdienstelijk heeft gemaakt voor de Nederlandse geologie. Mark Bosselaers (1956) voldoet inmiddels ruimschoots aan deze voorwaarde. Hij is oorspronkelijk opgeleid als beeldend kunstenaar en docent beeldende vorming. Hij houdt zich al een aantal jaren bezig met de studie van fossiele walvissen en is inmiddels internationaal erkend specialist. Hij is daarnaast ook walvispokken-specialist. De prijsuitreiking vond plaats in het kerkje van Schokland.

Landzoogdieren

De conservator H.K. Loeff bericht als volgt:

Het verslagjaar stond voor de conservator van de landzoogdieren vooral in het teken van de tentoonstelling ter ere van het 250-jarig bestaan van het Genootschap. Deze tentoonstelling heeft plaatsgevonden van 26 juni tot en met 3 november 2019 in het Stadhuismuseum in Zierikzee.

Het jaar begon met sorteren van stukken die tentoongesteld zouden worden en gesprekken met de medewerker Presentatie van het Stadhuismuseum. Vroeg in het jaar verliet zij echter het museum en werd zij opgevolgd door mevrouw K. van den Berg die voortvarend en gestructureerd de voorbereidingen van de tentoonstelling ter hand nam. Dit was ook nodig aangezien de voorbereidingstijd nog maar 3 maanden betrof.

Uiteindelijk was alles op tijd klaar voor de feestelijke opening op 26 juni van 'Expeditie Zeeuwse IJstijd'. Daar heeft de conservator een korte voordracht gegeven over het Genootschap en het ontstaan van de collectie fossiele landzoogdieren. Er waren zo'n 70 aanwezigen. De tentoonstelling werd door de aanwezigen goed ontvangen. De 'podia' waren gemaakt door Tone Skelton en de modellen door Remie Bakker van Manimal works. Beiden zijn zeer ervaren in het maken van paleontologisch tentoonstellingsmateriaal.

De conservator heeft naast de tentoonstelling ook een collegereeks voor kinderen georganiseerd van de Museum Jeugd Universiteit. Deze colleges waren op de zondagen 1 en 22 september, zondag 13 oktober en zondag 3 november.

Op 1 september gaf Frank Wesselingh, geoloog en onderzoeker van Naturalis, een college over de geologie van Zeeland voor vijftien kinderen in de leeftijd tussen 8 en 12 jaar. Het tweede college werd gegeven door Jelle Reumer, hoogleraar paleontologie van de Universiteit van Utrecht; het was een college over paleontologie. Het derde college van Dick Mol, mammoetdeskundige, ging over slurfdragers. Het vierde college op de laatste dag van de tentoonstelling door mede-conservator Mark Bosselaers had als onderwerp zeezoogdieren. Ook was de tentoonstelling aanleiding voor een bijeenkomst voor leden van de Werkgroep Pleistocene Zoogdieren, een vereniging van Nederlandse professionele en amateur paleontologen. Deze vond plaats op 14 september en deze was met 54 personen zeer goed bezocht, zo goed zelfs dat er te weinig zitplaatsen in het kleine zaaltje waren. Ook de leden van deze vereniging waren te spreken over de tentoonstelling en de fraaie stukken uit de collectie van het KZGW. Jelle Reumer, Dick Mol en Mark Bosselaers hielden voordrachten.

Op 3 november vond als afsluiting van de tentoonstelling een *finissage* plaats voor bestuursleden, werkgroepsleden en conservatoren van het KZGW. Met een voordracht van Mark Bosselaers en na afloop gelegenheid om na te praten bij een hapje en een drankje. Helaas was deze feestelijke afsluiting minder goed bezocht, mogelijk doordat er te zelfder tijd een andere bijeenkomst van het KZGW plaatsvond.

Vervoer, inpak, opbouw en afbraak van de tentoonstelling verliep heel soepel met medewerking van de collectiebeheerder van het Zeeuws Museum Ron Leeuwenburg en vervoerder De Gruyter.

Verder is er spaarzaam tijd besteed aan de schedels van de Hollandse soldaat, de Engelse soldaat en twee Russische soldaten, allen uit de collectie De Man en omgekomen bij de veldslag bij Alkmaar in 1799 in Noord-Holland, waarbij een Brits-Russisch expeditieleger verslagen werd door de Frans-Bataafse verdedigers. Een van de schedels, die van de Rus uit Smolenski, was vermist en werd teruggevonden door metingen en vergelijking met een publicatie van J.C. de Man uit 1869. De schedel bleek ooit schoongemaakt te zijn en zonder verdere gegevens in de collectie te zijn teruggezet.

Aanwinsten

Voor het verslagjaar zijn geen aanwinsten te melden. Wel werd in het voorjaar door de heer Arie Meuldijk uit Zonnemaire contact gezocht met de conservator. De heer Meuldijk heeft een imposante collectie archeologica en paleontologica uit de Noordzee, begin jaren '80 door hem en zijn vrouw verzameld op het strand van Maasvlakte-1. Hij is thans 92 jaar oud en zoekt een goede plek om zijn collectie van 272 benen pijlspitsen uit het Neolithicum onder te brengen, waarbij de voorkeur niet uitging naar het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden. De

vraag was of ik hem daarbij kon helpen. Uiteindelijk is besloten de collectie niet aan te melden bij het Genootschap omdat het geen Zeeuws materiaal betreft. De conservator heeft vervolgens toch contact opgenomen met Dick Mol en Luc Amkreutz, conservator Prehistorie van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden. Samen met hen is een bezoek aan de heer Meuldijk gebracht op 19 december 2019. Een vervolgspraak zal plaatsvinden in het voorjaar van 2020.

Bezoekers

Ter voorbereiding van de tentoonstelling in het Stadhuismuseum in Zierikzee heeft Karin van den Berg, medewerker Presentatie een bezoek aan het Zeeuws Museum gebracht.

Voorts is er contact geweest met dr. Jessica Palmer van de afdeling Osteoarcheologie van de Universiteit Leiden over een toekomstig bezoek aan de mensenschedelcollectie van het KZGW. Zij is zeer geïnteresseerd om de collectie te komen bekijken. Dat bezoek zal in 2020 plaatsvinden.

Publicaties

Jan Piet Bekker, 'Een kleine wolharige vleermuis (*Kerivoula lanosa*) met een bijzondere reis'. In: *Zeeland* 28 (1), p. 25-28

Zeezoogdieren

De conservator M.E.J. Bosselaers bericht als volgt:

Er zijn niet veel wapenfeiten te melden wat de collectie fossiele mariene vertebraten betreft voor 2019. Zoals steeds hebben we (mijn broer, Fatima en ikzelf) deelgenomen aan de 'N8 van de N8'. Ik denk dat dit een succes was. Verder heb ik twee 'jeugduniversiteiten' gegeven: één in het Stadhuismuseum Zierikzee (over de evolutie en de systematiek van walvissen) en één in het Natuurhistorisch Museum Maastricht (over de gehoorbeenderen van walvissen). De jaarlijkse bottenvistocht op de Westerschelde met schipper Schot uit Zierikzee kon dit jaar geen doorgang vinden, aangezien er een ander schip aangeschaft was, dat eerst nog aangepast moest worden aan de wensen van de nieuwe eigenaar. Maar ik ben wel in de mogelijkheid geweest om mee op de UK-12 in de Westerschelde te gaan vissen; een initiatief van Klaas Post. Daarbij heb ik een uitzonderlijke collectie van steenmonsters kunnen verwerven voor het Genootschap. Het betreft een 20-tal sedimentblokken, die allemaal fossiel-houdend zijn en die, op het eerste zicht de periode van het midden Mioceen tot het Laat Pliocceen overbruggen. Nooit eerder werden zoveel steenmonsters over zo'n lange periode uit de Westerschelde verzameld. Er zitten, ook alweer op het eerste zicht, maar ons zicht is goed en duidelijk, een aantal erg zeldzame en goedbewaarde fossiele mollusken in (onder andere *Pteria phalaenacea*, bekend uit het midden Mioceen van Aquitaine en Antwerpen). Het zou een mooi project zijn om al deze stukken te dateren (op microfossielen zoals dinoflagelaten) en de fossiele schelpenfauna per steenblok en tijdvak te beschrijven.

Verder zijn er eind 2018 een paar artikels verschenen in verband met de collectie. Ik denk hierbij vooral aan de artikels over de 'reuze'-potvistand, die in 2018 op de bottenvistocht met Jaap Schot en de ZZ-10 werd opgevist:

- Bosselaers, Van Nieulande en Schot, 'Een reuzenroofpotvis uit de Westerschelde'. In: *Cranium*, dec 2018;
- Liscajet, 'Met de KZGW Bottenvistocht 2018 op de Westerschelde'. In: *Cranium*, dec 2018
- Quist en Bosselaers, 'Korren op de Westerschelde 2018'. In: *Grondhamer & boor*, dec 2018.

In dit laatste artikel worden, naast de grote potvistand, tevens nog een paar andere vondsten van deze erg versatiele vistocht afgebeeld: vooral het bot op afbeelding 10, het linker

squamosum (een, bij walvissen, groot schedelbot) van een Noordkaperachtige, is eveneens zeer bijzonder, want het is het volledigste squamosum van deze soort ooit. Afgezien daarvan werden 25 stukken uit de oude collectie verder gearchiveerd, gedetermineerd en van (nieuwe) etiketten voorzien.

Mollusken

De conservatoren F.A.D. van Nieulande en H.W. Nijhuis berichten als volgt: Dit jaar werd veel energie gestoken in het 250-jarig jubileum van het Genootschap. Voor de afdeling Mollusken de gelegenheid om grote delen uit de collectie tentoon te stellen in het Museum Het Warenhuis te Axel. Meer dan een jaar zijn de conservatoren bezig geweest met onder meer het voorsorteren van materiaal. De tentoonstelling liep van 26 april tot 19 oktober. Mede dankzij de inzet van alle medewerkers van het museum is het een fantastische expositie geworden, met een aantal georganiseerde rondleidingen en een workshop voor de jeugd. Er werden op twee zaterdagen 3 en 17 augustus, excursies georganiseerd naar de groeve De Kauter in Nieuw-Namen. De excursie met de conservatoren op 17 augustus was zeer succesvol. Dankzij de medewerking van de oud-groevebeheerder en gids Richard Bleijenberg mochten de deelnemers bij uitzondering ook een rondje in de groeve zelf maken, wat hun een unieke gelegenheid bood om ook wat fossielen te kunnen bemachtigen. Herman Nijhuis had het geluk om daar een steenkern van een Panopea-soort te kunnen oprapen. Een uiterst zeldzaam stuk en voor zover we nu konden nagaan nog niet eerder vermeld van deze vindplaats.

Publicatie

Herman Nijhuis, ‘‘Jaws’ in de catacomben van het Zeeuws Museum’. In: *Zeeland* 28 (3), p. 108-110.

Overige Naturalia

De conservator drs. G.R. Heerebout bericht als volgt: In het afgelopen jaar is gewerkt aan een vervolg van de houtcollectie. Twee laden met houtmonsters werden in het depot teruggevonden. De inventarisatie is nu gereed. Ook werd een begin gemaakt met de inventarisatie van de vogeleieren en de vogelnesten. Voor de eieren had hij dit eerder gedaan, maar toen (1982) waren de nesten onvindbaar en werd verondersteld dat deze verloren waren gegaan. Dit bleek gelukkig niet het geval. In 2020 zal deze inventarisatie afgerond worden. Met de standplaatsregistratie is goede vooruitgang geboekt. Door deze controle zijn ook enkele onvolkomenheden in de registratie van de objecten aan het licht gekomen, die hersteld zijn.

Aanwinsten

Feitelijk zijn de collecties ‘Overige Naturalia’ afgesloten verzamelingen en er zijn dus geen aanwinsten te melden.

Bezoekers

Er zijn geen onderzoekers van elders geweest om de collecties te raadplegen.

Publicaties

De conservator schreef in het kader van Genootschap 250 jaar vijf korte teksten voor het maandblad *NVOX* van de Nederlandse Vereniging voor Onderwijs in de Natuurwetenschappen, waarin aan de hand van voorwerpen uit de collectie wat wetenswaardigheden beschreven worden.

Publicaties:

Gerard Heerebout, 'Een draak op sterk water'. In: *NVOX magazine voor het onderwijs in de natuurwetenschappen* 44 (2), p. 103. [over een rog als draak]

Gerard Heerebout, 'Eetbare vogelnestjes'. In: *NVOX magazine voor het onderwijs in de natuurwetenschappen* 44 (5), p. 261. [over zwaluwnestjes uit Indonesië]

Gerard Heerebout, 'Dijken en dammen'. In: *NVOX magazine voor het onderwijs in de natuurwetenschappen* 44 (8), p. 412. [over kreeften en mollen]

Gerard Heerebout, 'Een verdwenen onderwaterwereld'. In: *NVOX magazine voor het onderwijs in de natuurwetenschappen* 44 (9), p. 471. [over zeegras en zeestekelbaarzen]

Gerard Heerebout, 'Smalt'. In: *NVOX magazine voor het onderwijs in de natuurwetenschappen* 44 (10), p. 545. [over het blauwe gesteente lapis lazuli]

Gerard Heerebout, 'Een draak op sterk water'. In: *Zeeland* 28 (2), p. 59-61.

Gerard Heerebout, 'Twee vogelkoppen en een snavel'. In: *Zeeland* 28 (4), p. 39-141.

Archeologische voorwerpen

De conservator A. Feldbrugge bericht als volgt:

Dit jaar stond voor het grootste deel in het teken van de jubileumtentoonstelling 'Vikingen op Walcheren? Vondsten, verhalen, feiten, fictie'. Wij bedanken het Museum Terra Maris in Oostkapelle voor de personele inzet en de financiële inspanning. Ook veel dank aan het RMO in Leiden voor het mogen lenen van drie zeer zeldzame artefacten: het houten speelplankje, de ketting 'die in een grafkist is gevonden rond een vrouwenmiddel' en een lepelboor, alle van het strand Domburg-Oostkapelle. Het provinciaal archeologisch depot in Erfgoed Zeeland leende ons een schaalpje van een balansje uit, gevonden op datzelfde strand en van amateurarcheoloog P. de Jonge kregen we een stuk barnsteen te leen. Zowel de depotbeheerder van het provinciaal archeologisch depot als de medewerkers van het Zeeuws Museum verzorgden in goede samenwerking met de conservator de uitleen van de genootschapsartefacten uit de respectievelijke depots, waarvoor eveneens dank.

De tentoonstelling opende op vrijdag 24 mei met medewerking van een middenbouwgroep van de ABS (Algemene Basisschool) te Middelburg.

Het uitdenken van deze tentoonstelling leverde diverse aardige ontdekkingen en nieuwe inzichten op. De meeste zullen later op andere wijze besproken worden.

Proefschrift Marcus A. Roxburgh

De belangrijkste nieuwe inzichten werden aangereikt door Marcus 'Ady' Roxburgh in zijn proefschrift dat hij uiteindelijk op 3 december 2019 aan de Universiteit van Leiden verdedigde: *From the fabricae of Augustus and the workshops of Charlemagne*. Roxburgh legde in 2014 het overgrote deel van onze haarpinnen, mantelspelden, riem- en stijgbeugelbeslagstukjes onder de *handheld* XRF-scanner. De uitwerking van de gegevens die dat opleverde, bracht aan het licht dat de samenstelling van de koperlegering binnen ieder van de drie genoemde functiegroepen vrij homogeen was wat betreft de hoeveelheden tin, zink en lood, maar tussen functiegroepen onderling aardig verschilde. De conclusie was dat de metaalbewerkers van deze objecten heel goed wisten wat ze maakten en welke legering voor welke functie geschikt was. Aangezien er op Walcheren geen abdij, noch groter bestuurlijk centrum in de buurt was en er wel heel veel bronzen voorwerpjes gevonden zijn, o.a. veel gelijkarmige fibulae die internationaal de naam 'Domburgttype' dragen, concludeerde Roxburgh dat Walichrum ateliers voor metaalbewerking kende. Het onderschrijft het belang van deze vroegmiddeleeuwse handelsnederzetting.

De vele vreemde één- en tweekoppige bronzen voorwerpjes (Capelle 1976, nr. 334 t/m 394), waarvan lang gedacht werd dat ze ter versiering op paardentuig, zoals leidsels, werden

aangebracht, definieerde hij als sierklinkjes, ter bevestiging van een gespje aan een riem. De eenkoppige waren voor gespen zonder doorn (pin), de tweekoppige pasten om de doorn van een gesp zoals wij hem nu kennen. De beslagstukjes met de ruitvormige uiteinden definieerde hij als een soort drukknoopje waarmee je losse riempjes aan elkaar kon verbinden: met twee klinkjes werd een beslagstukje aan een riempje bevestigd, het uiteinde met het derde gaatje werd over een knopje op een volgend riempje gedrukt.

De stijl van deze objecten is volgens Roxburgh te plaatsen in de late negende/vroege tiende en komt ook in het Angelsaksische gebied veel voor, alleen zijn de artefacten daar veel groter van formaat. De conclusie is dan ook, dat de objecten niet voor paardengerei geschikt zijn, maar eerder bij de menselijke outfit horen.

Op basis van het veel voorkomen van objecten met deze typologie, veronderstelt hij dat Walichrum het meest waarschijnlijk in de vroege elfde eeuw verlaten is. Toen nam het zand de nederzetting over.

Gesprek met directeur Stichting Erfgoed Zeeland

Op 20 februari vond het jaarlijkse gesprek van Karel Meertens en Aagje Feldbrugge met directeur van Erfgoed Zeeland, Wim Scholten plaats. Ze concludeerden over en weer dat de werkzaamheden in het gebouw op zich prettig verliepen. Belangrijkste bespreekpunt was de zorg voor het onderhoud van onze collectie. Scholten stelde dat Provincie Zeeland tegenwoordig voor onderhoud en conservatie vrijwel geen budget beschikbaar stelt. Het nieuwe provinciale beleid is, dat alles goed geconserveerd binnen gebracht dient te worden. Dit is niet realistisch wat onze collectie betreft, omdat deze al in de jaren '80 - voor het grootste gedeelte niet-geconserveerd - door J.A. Trimpe Burger meegenomen is van het depot in het Zeeuws Museum naar het nieuwe Provinciaal Archeologisch Depot. Bovendien hebben metalen voorwerpen voortdurend zorg nodig en dienen ze om de paar jaar weer bekeken te worden. Wim Scholten deelde mee er voorlopig geen oplossing voor te hebben. Karel Meertens en de conservator zullen deze zaak ook aan de nieuw aan te stellen provinciale medewerker voorleggen zodra die in dienst is.

True Replica's

Ontwerper-onderzoeker Maaïke Rozenburg kwam in april ideeën opdoen en artefacten selecteren voor het project True Replica's voor UCR-studenten in het kader van het jubileumjaar van het KZGW. Ze zocht objecten die iets hadden met 'waarde', zoals de vermindering en vermeerdering van waarde. Een aantal van de archeologische artefacten fascineerde haar dermate, dat ze die aan de studenten aanbood als uitgangspunt voor een werkstuk. Sommige daarvan werden onderworpen aan een 3 D-scan, teneinde daar een 3 D-print van te kunnen maken.

In september kwamen de studenten naar Erfgoed Zeeland om hun uitgekozen object nader te bestuderen en er een scan van te maken. De presentatie van het project vond begin december plaats in het UCR-gebouw aan de Lange Noordstraat in Middelburg. Wat het archeologisch materiaal betreft vielen het onderzoek naar de benen kammen, de onderkant van een steengoed kan en het hakzilvergewichtje op door originaliteit van uitwerking.

Archeologisch spreekuur in TM

Drie keer hield de conservator in het najaar een archeologisch spreekuur in Museum Terra Maris. Dit o.a. om te zien of er nog meer artefacten van het strand Domburg-Oostkapelle bij de Walcherse bevolking liggen.

De middagen werden niet erg druk bezocht. Mensen kwamen voornamelijk met stenen, fossielen, botten en schelpen, en laat deze conservator daar nou net niet heel veel van weten. Het blijkt dat veel mensen niet weten wat archeologische voorwerpen zijn, ondanks de

omschrijving in de aankondigingen. Met degenen die wel 'artefacten' meebrachten, was het vaak erg leuk praten, want deze mensen waren heel geïnteresseerd in wat ze gevonden hadden. Voor het hoofddoel van de conservator leverden deze middagen uiteindelijk weinig resultaat op.

Presentatie in de Kinderboekenweek over 'Vikingen op Walcheren?'

De Kinderboekenweek had dit jaar als thema Vervoer/Reizen. In de Binnentuin van de Drvkkery vertelde de conservator op 6 oktober over de tentoonstelling in Museum Terra Maris: hoe woonden de mensen hier op Walcheren in de vroege middeleeuwen en hoe reisden ze, nl. voornamelijk per schip. Lucy de Graaf, Illustratrice van de expositie 'Vikingen op Walcheren?', leverde de tekeningen voor de PowerPointprojectie.

Presentatie prenten met archeologie uit de duinen van Schouwen

Ter gelegenheid van het uitkomen van de aardewerkcatalogus *Catalogus Keramiek - Archeologische objecten in de gemeentelijke collectie van Schouwen-Duiveland* van A. Bruins, A. Donker en D. de Koning-Kastelijng gaf de conservator in het Stadhuismuseum van Zierikzee op vrijdag 11 oktober een korte PowerPointpresentatie met oude foto's uit de nalatenschap van de oudheidkundige meester J.A. Hubregtse.

Bezoek archeologisch depot in Nuis: gewei-onderzoek, Zeeuwse Collectie in Nuis

Op 5 december bracht de conservator een bezoek aan het Noordelijk Archeologisch depot in Nuis. Dit in verband met een hertshoornen artefact dat zich in de genootschapscollectie bevindt. In het NAD hebben ze er heel veel van, in diverse maten, uit het Friese en Groningse terpen en wierdengebied. Dit onderzoek krijgt nog een vervolg. Conservator Jelle Schokker was bijzonder behulpzaam. De terloopse vraag of er toevallig ook Zeeuwse vondsten in het NAD lagen, had als gevolg dat hij tot onze verbazing een aantal bronzen voorwerpjes van het strand Domburg-Oostkapelle tevoorschijn haalde! Een paar waren bekend van een foto die zich in de Zelandia Illustrata bevindt. Die toont enkele artefacten die ooit door de familie Van Sminia aan het Fries Genootschap zijn geschonken. Navraag bij een medewerker van het Fries Museum in Leeuwarden leverde twee jaar geleden niets op; de voorwerpen lagen dus in Nuis. Op de foto is de grootte van de voorwerpen niet goed in te schatten, maar in het echt is te zien dat ze passen bij de kleine gereedschapjes die de mensen destijds aan een kettinkje of een riem droegen: oorlepeltjes, priempjes, etc. De meest opzienbarende zijn wel een vishaakje en twee Tor-hamertjes. Deze ontbreken in de KZGW-collectie. We hebben wel enkele Christelijke kruisjes, maar voorchristelijke en/of Scandinavische religieuze uitingen hebben de collectie nooit gehaald. Het is mogelijk ze te lenen voor de verlenging van de tentoonstelling in Terra Maris.

Bezoek van Duitse materiaalspecialisten

Op vrijdag 20 december kwamen de Duitse materiaalspecialisten Gerald Volker Grimm en Wolfram Giertz naar het depot van Erfgoed Zeeland en Museum Terra Maris bij Oostkapelle om de vondsten van het strand Domburg-Oostkapelle te bekijken. Ze waren verheugd dat deze collectie op dit moment voor een groot gedeelte geëxposeerd wordt.

Met name de Domburgtype-fibulae hadden hun aandacht. Die zijn zeer waarschijnlijk in de vroege middeleeuwen hier op Walcheren gemaakt en verhandeld tot ver in Duitsland. Beide wetenschappers houden zich o.a. bezig met de evolutie van de verschijningsvormen van dit type mantelspelden: wat was de eerste, welke volgde daarop, etc., om zo de handelstrajecten van die tijd aan te tonen. Ieder belangrijke stad aan een rivier had in die tijd een Fries Handelshuis, ook in Duitsland. Het gebied van de Friezen reikte in die tijd vanaf de Duitse Noorzeekust tot aan het Zwin. Dat was dus inclusief het gebied van Walichrum. Zo

zijn de fibulae van het Domburgtype door heel West-Europa verspreid geraakt en werden ze tevens op een aantal plaatsen nagemaakt.

Aanwinsten

Mevr. Sarina Hendrikse uit Vlissingen schonk het Genootschap een omvangrijke hoeveelheid objecten, gevonden door Leendert Petiet in de tweede helft van de twintigste eeuw in Middelburg en omstreken. De schenking bestaat uit 64 voornamelijk zestiende- en zeventiende-eeuwse objecten van een been, hout en koperlegering, zoals mesheften, knoopjes, gespen en andere kledingaccessoires, en veel zeventiende-eeuwse glazen kralen van Middelburgse makelij.

Met name onder de mesheften bevinden zich een paar bijzondere exemplaren. Het materiaal verkeert voor het grootste gedeelte in uitstekende conditie.

Doorlopende bezigheden

Tussen alle evenementen door blijft de conservator bezig met het inventariseren en registreren van de collectie in het programma Exel, daarbij een dag in de week vergezeld van Gemma van der Hoogte die daarbij assisteert en alles dat opmerkelijk is fotografeert. Ook de archieven van verschillende instanties worden geraadpleegd om zoveel mogelijk gegevens van deze oude collectie boven water te krijgen. Met dank aan de medewerkers van het archeologisch depot van de Erfgoed Zeeland, het Zeeuws Museum en het Zeeuws Archief.

Publicatie

Roxburgh, M.A., *From the fabriae of Augustus and the workshops of Charlemagne, a compositional study of corroded copper-alloy artifacts using hand-held portable XRF*, Leiden, 2019.

Muziekinstrumenten

(verslag volgt)

Historisch-topografische Atlas Zelandia Illustrata

De conservatoren drs. J.G.M. de Bruyn, drs. V. Frenks, drs. I.H. Vogel-Wessels Boer en drs. D. de Vries berichten als volgt:

Het verslagjaar stond grotendeels in het teken van de tentoonstelling ‘Op reis met Willem V: een vorstelijke reis door achttiende-eeuws Zeeland’, te zien van 30 oktober 2019 tot 2 mei 2020 in de expositieruimte van het Zeeuws Archief. Deze tentoonstelling toonde de tournee van stadhouder prins Willem V van Oranje en zijn gezin door Zeeland in 1786, en was ingericht in het kader van het 250-jarig jubileum van KZGW.

Het vorstelijke bezoek door Zeeland is gevisualiseerd aan de hand van prenten en tekeningen uit de Zelandia Illustrata, aangevuld met andere stukken uit de genootschapscollectie en uit de collecties van de gemeentes Veere en Middelburg. De tentoonstelling kwam tot stand in prettige samenwerking met het Zeeuws Archief, in het bijzonder mevrouw A. van Waarden-Koets en de heer P. Blom. Op 29 oktober werd de tentoonstelling geopend door de commissaris van de Koning in Zeeland, drs. J.M.M. Polman, en door de voorzitter van het KZGW, jhr. mr. K.F.H. Schorer.

In het kader van de tentoonstelling vonden bovendien enkele activiteiten plaats. Zo was op vrijdag 29 november voor de Zeeuwse Volksuniversiteit een cursus georganiseerd over prins Willem V in Middelburg. Op 31 oktober was een aflevering van het radioprogramma ‘Zeeuw

van de Dag' van Omroep Zeeland gewijd aan de tentoonstelling. Tot slot verscheen in het tijdschrift van de Heemkundige Kring de Bevelanden een artikel over het bezoek van Willem V aan Zuid-Beveland:

- Anna de Bruyn m.m.v. V. Frenks, 'Vorstelijk bezoek: Stadhouders Willem V's tournee op Zuid-Beveland'. In: *De Spuije*, afl. 108, 2019, p. 17-21.

In het kader van het jubileumjaar stond conservator drs. D. de Vries op 31 januari in de PZC met een kaart van westelijk Staats-Vlaanderen gemaakt door David van Orliens, majoor van de stad Sluis, voor de Staten van Zeeland. Verdere activiteiten waren vooral ten dienste van anderen, zoals het meewerken aan de jubileumboeken *Van Wijs en Waan* en *Een Hoger Streven* (Archief 2019) en hulp bij de beeldredactie van een boek over gouverneur J.H. Schorer (1760-1822) van de hand van dr. J. Zwemer, dat in 2020 uit zal komen. De documentairemakers Fifi Visser en Gijs Haak zijn ontvangen in het depot van het Zeeuws Archief in het kader van de documentaire 'Tijdgravers', die zij hebben gefilmd over het KZGW. Ontwerper en genootschapsfellow Maaïke Roozenburg heeft ook een bezoek gebracht aan het depot. Een expositie over kaarten en de Staats-Spaanse linies die werd voorbereid voor het Belfort in Sluis heeft helaas geen doorgang gevonden.

Dit verslagjaar zijn weer enkele schenkingen gedaan. Van de heer Ir. M. Groosman ontving de *Zelandia Illustrata* 75 foto's van Middelburg in heden en verleden. Een van de foto's toont het Museum Medioburgense. Van de heer M. Zonneville ontving het genootschap verscheidene prentbriefkaarten.

De heer drs. D. de Vries trad in de Algemene Ledenvergadering op 20 november af als conservator van de *Zelandia Illustrata*. Hij droeg sinds 2008 zorg voor de kaartencollectie. Door het bestuur werd de aftredende conservator bedankt voor zijn werk, wat nog in een lofrede door drs. C.E. Heyning, fungerend voorzitter van de Coördinatiecommissie Verzamelingen, werd onderstreept. Dick de Vries sprak vervolgens een dankwoord. Als opvolger zal drs. M. van Gessel in 2020 aantreden.

Handschriften (behoeft nog aanvullingen)

De conservator drs. R.M. Rijkse bericht als volgt:

De digitalisering van de collectie handschriften en het archief van het Genootschap (tot 1969), gefinancierd door het Nationaal Programma voor het behoud van het papieren erfgoed Metamorfoze, is op 13 februari 2019 officieel afgerond met een mini-symposium in het Zeeuws Archief. De documenten zijn te raadplegen op www.zeeuwsarchief.nl. ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland heeft in haar catalogus de scans van de genootschappelijke handschriften die zij in bruikleen heeft aan de beschrijvingen gekoppeld. Gesproken werd tijdens de door zo'n 40 personen bezochte bijeenkomst door Hugo Schorer, voorzitter van het Genootschap, Erik van der Doe in zijn hoedanigheid als coördinator Archieven en Collecties Bureau Metamorfoze, José de Bree en Sylvia Rietbergen, medewerksters van het Zeeuws Archief en de conservator Handschriften. Zijn bijdrage 'De ongelofelijke lotgevallen van een handschriftencollectie' ging in op de bewogen geschiedenis van de verzameling.

Ook in dit verslagjaar zijn voor het lopende project Collectie Online verschillende handschriften geselecteerd. Zo kan de oude collectie, ondergebracht bij verschillende Zeeuwse behorende instellingen, in context online gepresenteerd worden en de oude

dwarsverbanden virtueel weer teruggebracht worden. Tijdens de jubileumviering op 20 juni is de site officieel gepresenteerd.

De conservatoren Boeken en Handschriften zijn door de cineaste Fifi Visser geïnterviewd en gefilmd in de ZB voor haar documentaire 'Tijdgravers. Een film over het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen', die in 2020 in première zal gaan.

Oud-huisarts te Middelburg, Jan de la Hayze, heeft de transcripties van de handschriften van de medicus Jacobus de Puyt (1740-1812) afgerond. De Puyt heeft vooral veel materiaal nagelaten waarin hij over bevallingen schrijft. Inmiddels is een nieuw 'medisch' transcriptieproject gestart, waaraan Jan de la Hayze werkt, bestaande uit de handschriften van Samuel de Wind (1742-1803), 's lands en stads-operateur, steensnijder en vroedmeester' én lid van het Genootschap.

Nu het archief van het Genootschap, dat wil zeggen de schriftelijke neerslag van 200 jaar bestuurlijke en administratieve activiteiten van het Genootschap, digitaal beschikbaar is, drong zich om meerdere redenen ook het inzicht op dat het archief vanaf 1969 naar een gespecialiseerde bewaarplaats overgebracht zou moeten worden. Daar het archief ook onder de Collectie Handschriften valt, heeft de conservator een notitie gemaakt, die geresulteerd heeft in gesprekken tussen het bestuur, dr. H. Kool-Blokland en de conservator over een mogelijke overbrenging naar het Zeeuws Archief.

In het verslagjaar werd de collectie Handschriften uitgebreid met een tweetal schenkingen:

De heer Job Tissot van Patot, woonachtig in Groot-Brittannië, schonk een brief met een waterverfje van vooraansnog onbekende hand, voorstellende een molen aan het water, gestuurd aan zijn oom mr. G.J. Sprenger als voorzitter van het Zeeuwsch Comité tot leniging van den nood te Weenen, gedateerd 6 december 1919, door het Uitvoerend Comité, betreffende het sturen van levensmiddelen per trein naar de Oostenrijkse hoofdstad op die datum.

De heer De Vroe schonk een verzameling van xx bladen met tekeningen van ornamenten van de hand van goudsmid XX te Goes. Besloten is deze tekeningen, als zijnde niet historisch-topografisch, geen plaats te geven in de Zelandia Illustrata, maar te plaatsen in de collectie Handschriften.

Boeken

De conservator P.J. Aarssen bericht als volgt:

Hoewel het conservatorschap van het Genootschap nooit saai is, was het afgelopen jaar erg rustig. Er waren nauwelijks aanwinsten of activiteiten. Dat gaf overigens wel de tijd om flink te werken aan de invoer voor het project Collectie Online. De lijst van aanwinsten voor de collecties tot 1861 werd in zijn geheel doorgenomen. Voor zover de boeken nog aanwezig waren in de bibliotheek van het Genootschap zijn ze nu op internet te bekijken. Naast het feit dat aanwinsten om één of andere reden zoals de brand van 1940 of ontzamelings zijn verdwenen, was het ook niet altijd mogelijk om ze te identificeren. Schenking van 'een tweetal boeken over natuurlijke historie' maakt het niet gemakkelijk om de boeken terug te vinden. Een enkele keer brachten de notulen van de bestuursvergaderingen uitkomst. Jammer was dat ZB| Planbureau en Bibliotheek besloot om wegens personeelsgebrek geen foto's meer te maken. Gelukkig bleek de mogelijkheid bestaan om gebruik te maken van de reproductiezuil van de bibliotheek en met eigen camera foto's te maken. Dat gaf ook de

mogelijkheid om ter plekke nog te beslissen of en welke illustraties gefotografeerd moesten worden of dat de band daar aanleiding voor gaf. Jammer genoeg was dat vaak niet het geval, omdat juist die door de brand veel schade hebben opgelopen of in veel gevallen helemaal verdwenen waren.

Aanwinsten

Als aanwinst konden genoteerd worden:

- De eerste twee delen van de driedelige Franse uitgave van de *Metamorphosis* van Johannes Goedaert, *Metamorphoses Naturelle ou Histoire des Insectes*. A La Haye, chez Adrian Moetien, M.DCC.

Deze beschrijving van 'vremde veranderingen der wormen, rupsen, maden ... en diergelijke diertjes' van de Middelburgse schilder en insectenkundige Johannes Goedaert werd voor het eerst uitgegeven in 1660. Veertig jaar later verscheen deze Franse uitgave.

- Aflevering 2 van jaargang 33 van het tijdschrift *Indische Letteren*.

Hierin is een aantal 'Zeeuwse' bijdragen opgenomen. Onder meer een artikel van Coen van 't Veer over het imaginaire Indië in de boeken van Stamperius, van Peter Eldering over de Goesenaar Gaspar Berse, van Colinda Verhelst over de vriendschap tussen Hans Warren en Maria Dermoût. Daarnaast nog meer artikelen met een relatie tot Zeeland.

- *Incitamentum & Adiumentum. Dat is opweckinge ende aenleydinge, tot het uytvinden van bequaame middelen en gronden om de Zee-dycken in Hollandt en West-Vrieslandt, teghens het soo dickwils doorbreecken ... te beschermen en te bevreyden*. Tot Amsterdam, by d'Erfg. van Paulus Matthys. MDCCII.

Interessant omdat het een vroeg boek is waarin dijkbouw uitvoerig wordt beschreven.

Publicatie

Door de Stichting Vrienden van de Zeeuwse Bibliotheek werd naar aanleiding van een schenking door het Familiefonds Hurgronje een tentoonstelling georganiseerd over de prijsbanden van de Latijnse School in Middelburg. Door de schenking konden deze banden ook worden geconserveerd door restauratieatelier Marijn de Valk en kon ook een deeltje in de reeks *Perfectum-Praesens-Futurum* daarover worden uitgegeven, getiteld *Bekroonde wijsheid. Prijsbanden van de Middelburgse Latijnse school*. Middelburg, 2019. Hierin het artikel van de hand van P.J. Aarssen, 'Daantje en zijn prijsbanden', p. 55-63, over een deel van het legaat Van Eck. Het Genootschap bezit een groot aantal prijsbanden waaronder zestien afkomstig uit het legaat Van Eck. Mr. Th. G. van Eck, 1862 – 1945, advocaat in Den Haag en directeur van de Nationale Bank was een verwoed kunstverzamelaar en bibliofiel. Hij legateerde zijn hele bibliotheek, waaronder de genoemde prijsbanden en een grote collectie boeken geïllustreerd door Gustave Doré, aan het Genootschap.

(versie 28-mei-2020)

Commissie tot redactie van Archief en Werken

In 2019 is de redactie in totaal drie keer bijeen geweest. Daarnaast heeft zij intensief contact gehad via de e-mail. Veel moeite werd geïnvesteerd in de verwerving van artikelen voor het jaarboek *Archief 2020*. De redactie heeft verschillende bijdragen ter beoordeling toegezonden gekregen. Deze zijn besproken in de vergaderingen. Daarnaast discussieerde de redactie over het profiel van *Archief* en hoe het jaarboek zich verhoudt tot het tijdschrift *Zeeland*, dat eveneens door het Zeeuws Genootschap wordt uitgegeven. Ook heeft de redactie gebrainstormd over uitbreiding van de redactie en de werving van een nieuwe eindredacteur,

mede omdat twee redactieleden hebben aangegeven op termijn te willen stoppen. In 2019 verwelkomde de redactie drs. Monique Huis in 't Veld-Rijk, docent Nederlands bij het Gymnasium Juvenaat in Bergen op Zoom. Daarnaast zijn er nog twee gesprekken gevoerd met potentiële redactieleden, van wie er een per 2020 zal toetreden tot de redactie.

Binnen de reeks Werken heeft de redactie zich ingezet voor de publicatie van de biografie over gouverneur Schorer, geschreven door Jan Zwemer. Deze biografie zal in 2020 verschijnen als deel 19 van de reeks Werken. Tevens heeft de redactie overlegd met auteurs over andere uitgaven die in de reeks Werken zouden kunnen worden opgenomen. Zo is er contact geweest met Joep Bremmers over publicatie van een beknopte biografie en de correspondentie van de Zeeuwse dichter Jacobus Bellamy (1757-1786).

In 2016 is een speciale redactie geformeerd voor de jubileumuitgave van het jaarboek Archief, bestaande uit prof. dr. Henk Nellen, prof. dr. Arjan van Dixhoorn en dr. Francien Petiet. De eindredactie was in handen van drs. Veronica Frenks. Na ruim drie jaar gestage arbeid verscheen eind 2019 de jubileumuitgave van Archief onder de titel Een hoger streven. Bouwstenen voor een geschiedenis van het Zeeuws Genootschap, 1769-2019. De bundel bevat, behalve een historische inleiding en uitvoerige bibliografie, meer dan twintig artikelen. Hij biedt zo een reeks bouwstenen voor het verschijnsel 'genootschappelijkheid' in het algemeen en voor een verdere geschiedschrijving van het Zeeuws Genootschap in het bijzonder. De bundel werd op 18 december 2019 feestelijk gepresenteerd in het oude stadhuis Middelburg, nadat er eerst een paneldiscussie over het belang van burgerwetenschap had plaatsgevonden. Vervolgens werd het eerste exemplaar overhandigd aan Anita Pijpelink, gedeputeerde van de provincie Zeeland. Ongeveer honderd mensen woonden de presentatie bij. De presentatie van de jubileumbundel was de laatste activiteit die in 2019 georganiseerd werd in het kader van het 250-jarig jubileum van het Genootschap.

Francien Petiet heeft besloten met ingang van 1 januari 2020 terug te treden als secretaris van de redactiecommissie.

Jaarverslag van de Commissie tot redactie van *Archief* - Jaarverslagen over 2019

In 2019 is besloten om het jaarboek van het Zeeuws Genootschap, *Archief*, te vernieuwen. De gedachte was om het deel met de wetenschappelijke artikelen te scheiden van het deel waarin het bestuur, de commissies, de werkgroepen en de conservatoren verslag doen van hun activiteiten en waarin de samenstelling van het bestuur, enz. is opgenomen. De delen horen bij elkaar, worden identiek vormgegeven en krijgen één ISBN-nummer. In alle verspreidingen (naar leden, pers, bibliotheken, enz.) worden ze samen verstuurd.

In Deel II krijgen de schrijvers van de jaarverslagen, net als de schrijvers van de artikelen in Deel I, de mogelijkheid om illustraties te plaatsen. Ook bestaat de mogelijkheid om in dit deel melding te maken van aanwinsten van het Genootschap. Door de fysieke scheiding van de twee delen wordt de attentiewaarde van de jaarverslagen flink vergroot ten opzichte van de oude situatie, waarin ze de laatste pagina's van Archief vulden.

De twee delen staan onder de verantwoordelijkheid van twee verschillende redacties: de bestaande redactie van A&W blijft verantwoordelijk voor Deel I en een nieuwe redactie, te benoemen vanuit het bestuur, de CoCo, de commissies en de werkgroepen, wordt verantwoordelijk voor Deel II.

Ongewijzigd blijft dat alle jaarverslagen ter goedkeuring worden voorgelegd aan de Algemene Ledenvergadering. Het streven van het bestuur is er op gericht dat het Genootschap de komende jaren vooruit kan met deze oplossing.

Eerste editie 2019: *Archief* - Jaarverslagen 2017 en 2018

In de eerste editie van 2019 werden twee jaarverslagen opgenomen: die van 2017 en 2018. Het boek vormde samen met de driedubbeldikke wetenschappelijke uitgave (*Een hoger streven. Bouwstenen voor een geschiedenis van het Zeeuws Genootschap, 1769-2019*) de jubileumeditie van *Archief*. Deze werd op woensdag 18 december 2020 gepresenteerd in het oude stadhuis van Middelburg. De cultuurgedeputeerde Anita Pijpelink kreeg het eerste exemplaar overhandigd uit handen van Hugo Schorer, voorzitter van het Genootschap. Ruim twintig auteurs schreven een bijdrage. Het wetenschappelijk deel, maar liefst 640 pagina's dik en rijk geïllustreerd, geeft een kleurrijk overzicht van de geschiedenis van het Genootschap en stond onder redactie van dr. Francien Petiet, prof. dr. Henk Nellen en prof. dr. Arjan van Dixhoorn. Ter verdere opluistering vond een forumdiscussie plaats met vijf deskundigen uit het hele land over het belang van 'Citizen science': wetenschapsbeoefening door niet-wetenschappers. Na afloop konden de aanwezige leden direct een exemplaar van de twee boeken meenemen: samen ruim twee kilo!

Jaarverslag van de Commissie tot redactie van het tijdschrift *Zeeland* over 2019

De redactie heeft in totaal vier keer vergaderd; de vergaderingen werden telkens gehouden na het verschijnen van het tijdschrift. Aan het eind van het jaar kondigde Ineke vogel-Wessels Boer haar ontslag als beeldredacteur aan; zij heeft sedert 2012 deel uitgemaakt van de redactie.

In het verslagjaar verscheen *Zeeland* elk kwartaal volgens het vastgestelde tijdschema. Het blad bevatte elf artikelen en acht bijdragen in de rubriek 'Schatten'. Daarnaast bevatte elke aflevering een bespreking van enkele toegezonden publicaties in het kader van het ruilverkeer. Inmiddels worden er naast artikelen over de geschiedenis van Zeeland ook meer artikelen uit andere disciplines opgenomen. In totaal verschenen er vijftien boekbesprekingen, waarbij voortgegaan is met het beleid van de redactie is om ook recensenten van buiten de provincie aan te trekken. Dat was bij vijf van de vijftien besprekingen het geval.

Het tijdschrift bevatte in totaal 156 bladzijden, vier minder dan gepland. Onvoldoende aanbod van kopij lag hieraan ten grondslag. De redactie spant zich in om voldoende mensen aan het schrijven te zetten, ook buiten de provincie. Scriptie- en dissertatiebanken worden nagevlooid om te zien of er uit beschikbare teksten artikelen voor het blad geschreven kunnen worden. Soms worden er artikelen toegezegd, maar zo'n toezegging wordt niet altijd waargemaakt, soms zonder nader bericht. Na rappel volgt een stilte.

De inhoud van het blad was gevarieerd. Om enkele voorbeelden te noemen: er verschenen diverse artikelen over allerlei aspecten van de geschiedenis van Zeeland, zoals over de quarantaine-functie van Rammekens bij ziektes, over de financiering van de opbouw van Middelburg na mei 1944, over de Middelburgse arts Antonius de Heyde (twee maal), over de oorkonde uit 976 waarin de Sint-Baafsabij bevestigd werd in zijn bezit. Op het terrein van de biologie was er een artikel over het kweken van zeewieren en er was weer eens een bijdrage met een theologische achtergrond. Ook de Schatten waren gevarieerd: een Veenreder produceert een bundel verzen die zeer slecht ontvangen wordt, een zeldzame vleermuis uit 1780 ziet het licht, er wordt dieper ingegaan op ons draakje, het licht schijnt op ons glas en nog drie voorwerpen krijgen aandacht. Het gaat maar door met deze minipublicaties over ons rijke bezit.

Jaarverslag van de Commissie Jeugd over 2019

De Commissie Jeugd heeft zich in 2019, maar ook al in 2018, vooral beziggehouden met de festiviteiten voor de jeugd in het kader van het 250-jarig bestaan van het Zeeuws Genootschap. Dankzij een subsidie van 450.000 euro van de Stichting Zeeuwse Publieke Belangen (SZPB) en aanvullende donaties van de Rabobank, Rotary Walcheren, Zeeland Refinery, Familiefonds Hurgronje, Stichting Zigzag en Stichting Maan, kon er een omvangrijk project worden georganiseerd en is de bekendheid van het Genootschap bij de jeugd enorm gestegen. In haar jaarverslag schrijft de Commissie Jeugd:

“Vol trots kijken we terug op een prachtig jubileumjaar van het Koninklijk Genootschap der Wetenschappen, waarin de actuele prijsvraag ter ere van haar 250 jarig jubileum ‘de Young Energy Society Challenge’ voor ons centraal stond. Een jaar waarin we hebben mogen samenwerken met de toekomst van Zeeland! Meer dan 450 jonge Zeeuwen dachten mee in oplossingen op de prijsvraag hoe we de energietransitie in Zeeland kunnen versnellen! In korte tijd hebben we 53.000 Zeeuwse jongeren in de leeftijd van 13 tot en met 25 jaar kunnen bereiken via diverse sociale mediakanalen. Het gedachtegoed van het KZGW om breed te kijken en vrij te denken en door onderzoek tot oplossingen te komen als antwoord op YESC, hebben we succesvol kunnen implementeren in de verschillende speciaal voor YESC ontwikkelde lesprogramma’s van basisschool tot universiteit. Aan de Roadshow deden meer dan 2.000 Zeeuwse jongeren in het voortgezet onderwijs mee. 198 basisscholen ontvingen een lesboek en meer dan 500 studenten uit het 17+ onderwijs in Zeeland namen deel aan bootcamps, masterclasses en workshops. Met als finale een grootse afsluiting op 12 december, waar alle betrokkenen bij elkaar kwamen en de prijswinnaars bekend werden gemaakt. En YESC stopt hier niet, want de zes winnende oplossingen van het 17+ onderwijs worden in 2020 daadwerkelijk uitgevoerd. YESC heeft al deze jongeren aangespoord te denken in oplossingen in plaats van in problemen. YESC heeft nieuwe verbindingen gelegd tussen het bedrijfsleven en het onderwijs. Samenwerken in het vraagstuk rondom de energietransitie met de volgende generatie. (...) Dat is Parijs op z’n Zeeuws.”

Het bestuur van het Zeeuws Genootschap heeft inmiddels besloten om de komende vier jaar verder te gaan met de Commissie Jeugd. Het kweken van interesse voor het deel van de collectie van het Genootschap dat al online te zien is, zal daarbij het speerpunt zijn.

Jaarverslag van de Jubileumcommissie over 2019

Terugblik op het jubileumjaar 2019

In 2019 bestond het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen 250 jaar. Zeeland kan daar met recht trots op zijn. Niet alleen omdat het Genootschap springlevend is en een grote reputatie geniet die tot ver over de provinciegrenzen reikt, maar ook omdat het de op één na oudste wetenschappelijke organisatie is in Nederland. Het jubileum in 2019 is daarom groots gevierd, niet alleen in de vestigingsplaats Middelburg en de stad van oprichting Vlissingen, maar ook in andere delen van Zeeland. Aan het eind van het jubileumjaar, zo luidde de doelstelling, moesten alle Zeeuwen het nodige hebben gemerkt van de festiviteiten en het Genootschap zelf. Terugkijkend kan worden geconcludeerd dat deze doelstelling ruimschoots is gehaald.

Er waren meer dan 40 activiteiten, verdeeld over de hele provincie, waaronder zes symposia en acht exposities met objecten uit de enorme collectie van het Genootschap. Hoogtepunt was de viering op 15 juni in de Sint-Jacobskerk in Vlissingen, waarbij ook onze beschermvrouwe

Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Beatrix aanwezig was. De feestelijkheden werden opgeluisterd met concerten van de Van Swieten Society, zowel 's middags als 's avonds. Op 15 juni werd ook het jubileumboek *Van Wijs en Waan* overhandigd aan de prinses. Het boek biedt een prachtig overzicht in woord en beeld van onze collectie. In december werd de tweedelige jubileumuitgave van ons jaarboek *Archief* gepresenteerd: *Een hoger streven. Bouwstenen voor een geschiedenis van het Zeeuws Genootschap, 1769-2019*.

Een speciale vermelding verdient ons jeugdproject YESC, dat kon worden uitgevoerd dankzij een bijdrage van de Stichting Zeeuwse Publieke Belangen. In het kader van dit project vonden vele bijeenkomsten plaats op de scholen in Zeeland. Maar liefst 450 scholieren en studenten deden mee aan de prijsvraag: 'Bedenk een oplossing voor de energietransitie in Zeeland'. Tijdens het grote slotfeest op 12 december werden de prijzen uitgereikt aan de winnaars. Inmiddels is besloten om de activiteiten van de Commissie Jeugd de komende jaren te continueren.

In ons nieuwsbrievenarchief (<https://kzgw.nl/publicaties/nieuwsbrief-archief/>) vindt u de verslagen van alle activiteiten.

Overzicht activiteiten

9 maart – ZB|Bibliotheek van Zeeland. Filosofisch symposium met Denker des Vaderlands prof. René ten Bos, prof. Jos de Mul en dr. Ad Verbrugge.

14 maart – Oostkerk. Start Goedaert Conferentie met publiekslezing en concert.

15 maart – Burgerzaal, Stadhuis Middelburg. Voortzetting conferentie met serie lezingen rond thema Goedaert.

16 maart – Cinema, Kloveniersdoelen, Helmplein, Zeeuws Museum e.a.. Filmmatinee in kader Goedaert Conferentie, Workshops onder leiding van Liesbeth Labeur. Lezingen en afsluiting conferentie.

26 april – Museum Het Warenhuis, Axel. Opening tentoonstelling 'Kijk naar beneden, dan zie je meer'.

22 mei – Museum De Bevelanden, Goes. Opening tentoonstelling 'Uitmundend!', de veelzijdigheid van penningen, munten en ander geld.

30 mei – Terra Maris, Oostkapelle. Opening tentoonstelling 'Walichrum in de Vikingtijd' met buitenactiviteiten.

7 juni – Het Raedthuys, Sint Maartensdijk. Eéndaagse expositie Sint Jacobsbeker en ander kerkzilver met rondleidingen voor schoolklassen en met lezingen over pelgrimages. Tevens rondleidingen in Sint Maartenskerk.

15 juni – Sint Jacobskerk, Vlissingen. Feestelijke viering 250 jaar KZGW met onder meer uitreiking prijs, start YESC-programma, overhandiging eerste exemplaar jubileumboek over Genootschaps-verzamelingen, presentatie collectie on-line, muzikaal intermezzo.

15 juni – Sint Jacobskerk, Vlissingen. Concert door barokensemble Van Swieten Society met muziek uit de tijd rond de oprichting van het KZGW in 1769: Graf, Mozart, Haydn.

28 juni – Stadhuismuseum, Zierikzee. Opening tentoonstelling Fossilensafari.

5 oktober – Zeeuws Museum, Middelburg. Opening van de nieuw ingerichte Wonderkamers met als thema 'Kunst en Wetenschap'.

30 oktober – Zeeuws Archief Middelburg. Extra jubileumtentoonstelling: 'Op reis met Willem V: een vorstelijke reis door achttiende-eeuws Zeeland'.

9 November – Belfort, Sluis. Opening tentoonstelling 'Rederijkers in Zeeuws-Vlaanderen.

23 november – muZEEum Vlissingen. Symposium '75 jaar Slag om de Schelde'.

12 december – Middelburg. Eindpresentatie YESC (Young Energy Society Challenge), 'Het jongerenproject van het Zeeuws Genootschap laat Zeeland schudden op haar ecologische grondvesten'.

13 en 14 december – Middelburg. Internationaal symposium ter voorbereiding op een Engelstalig boek over rol genootschappen zoals KZGW, gezien in diverse landen.

18 december – Middelburg. Presentatie jubileumbundel Archief over de genootschapsgeschiedenis: Een hoger streven.

1 februari 2020 – muZEEum Vlissingen. Symposium ‘75 jaar Slag om de Schelde’ (reprise vanwege de grote belangstelling).

Sponsors

De activiteiten werden, naast de vele extra giften van de leden, mede mogelijk gemaakt dankzij bijdragen van: Covra, Cultuurfonds Zeeland, Damen Shipyards, Dow Benelux, Familiefonds Hurgronje, Fundex Groep, Gemeente Goes, Gemeente Hulst, Gemeente Sluis, Gemeente Tholen, Gemeente Vlissingen, Gemeente Zierikzee, Hendrik Mullerfonds, Rabobank, Rijkse Accountants & Adviseurs, Rotary Walcheren, Stichting Maan, Stichting Moerman Promotie Vlissingen, Stichting Van de Sande, Stichting Zigzag, VAGWW, Vrienden van het muZEEum en het Archief van Vlissingen, Yara, Zeeland Refinery, Zeelandia, Zeeuws Archief.

Van University College Roosevelt ontving het Genootschap een prachtige en passen geschenk: een zogenaamde re-enactment van de afbeelding op de beroemde genootschapspenning van 1770: de zeven muzen op een rots, met de spreuk Non sordent in undis (wij gaan niet onder in de golven).

Het bestuur van het Genootschap is de sponsors zeer erkentelijk voor hun bijdragen.

250 jaar Zeeuws Genootschap: het jubileumfeest op 15 juni 2019 in de Sint-Jacobskerk in Vlissingen

Met veel plezier kijkt het bestuur terug op de feestelijke viering van het 250-jarig bestaan op 15 juni jl. in de Sint-Jacobskerk in Vlissingen. Naast onze beschermvrouwe H.K.H. Prinses Beatrix woonden vierhonderd genodigden en leden de viering bij. Het jubileumboek *Van Wijs en Waan. 250 jaar verzamelen, Zeeuws Genootschap 1769-2019* werd gepresenteerd en het eerste exemplaar werd door de auteur, conservator mevrouw Katie Heyning, aan prinses Beatrix aangeboden. Het digitale platform Collectie Online werd gelanceerd evenals de prijsvraag voor de jeugd over energietransitie, de Young Energy Society Challenge. Het bestuur dankt iedereen die zich heeft ingezet om deze viering tot een succes te maken. Meer afbeeldingen vindt u op onze website: www.kzgw.nl.

Toespraak van jhr. mr. Hugo Schorer, voorzitter van het Zeeuws Genootschap

Koninklijke Hoogheid, geachte commissaris van de Koning, geachte burgemeester, genodigden, ereleden en leden van het Zeeuws Genootschap, 250 jaar Zeeuws Genootschap is aanleiding voor feestelijke woorden! Een unieke mijlpaal die slechts weinig verenigingen halen. In zijn jubileumtoespraak bij ons 50-jarig bestaan in 1819 noemt president Nicolaas Lambrechtsen (we hadden toen nog een president) een aantal andere eerbiedwaardige genootschappen: onder andere het Genootschap tot uitbreiding van de Christelijke Godsdienst te 's Hage, het Wijsgerig Genootschap van het Stolpiaansch Legaat te Leiden en de Heelkundige Maatschappij Servandis Civibus te Amsterdam. Heeft u er ooit van gehoord? Ik vermoed van niet, want ze bestaan allang niet meer. Hoe kan het dat het Zeeuws Genootschap het wel zolang heeft volgehouden? Ik zal proberen een antwoord op die vraag te geven en vervolgens kijken of het antwoord ons stimuleert om door te gaan richting de driehonderd jaar in 2069. Ik baseer me op de feestredes van mijn

voorgangers. Wat zeiden zij? De teneur was bij ieder jubileum min of meer hetzelfde: er waren hoogtepunten en dieptepunten.

Na een enthousiast begin in Vlissingen in 1769 ging in 1801 het departement Vlissingen van het Zeeuws Genootschap bijna failliet, maar het departement Middelburg nam het roer net op tijd over (U ziet: Middelburg en Vlissingen kunnen niet zonder elkaar). Hoogtepunten waren in die begintijd vooral de prijsvragen die het Genootschap uitschreef over allerhande maatschappelijke vraagstukken, en de voordrachten. Ieder lid was verplicht een voordracht te houden. Het was de tijd van de verlichting met veel actieve leden, die elkaar vonden in hun belangstelling voor de natuur, de sterren, geschiedenis etc. Medio negentiende eeuw sukkelde het Genootschap min of meer in slaap, maar vanaf 1856 verscheen het jaarboek *Archief* ieder jaar en in 1860 bracht een reorganisatie nieuw elan. De *Zelandia Illustrata* werd aangekocht, een unieke verzameling van Zeeuwse kaarten, prenten en afbeeldingen, thans uitgegroeid tot een aantal van circa 35.000. In 1881 kreeg het Genootschap de beschikking over een eigen museum in Middelburg, waar de collectie werd ondergebracht onder toezienend oog van deskundige conservatoren. Dieptepunten waren ongetwijfeld het teloorgaan van een deel van de collectie bij de brand van Middelburg in mei 1940 en het opgeven van het eigen museum in 1960. Om financiële redenen werd de collectie toen in bruikleen gegeven aan het Zeeuws Museum, het Zeeuws Archief, de Zeeuwse Bibliotheek en Erfgoed Zeeland, met dank ook aan de provincie Zeeland. Het Genootschap had toen geen eigen conservatoren meer.

Ook in de afgelopen vijftig jaar lijkt er niets nieuws onder de Genootschapszon.

Hoogtepunten en dieptepunten bleven elkaar afwisselen. In 1969 gaven de viering van het 200-jarig jubileum en de toekenning van het predicaat 'Koninklijk' een nieuwe impuls. Het Genootschap ging boeken uitgeven. Een magnum opus was de *Encyclopedie van Zeeland*. Er kwamen weer conservatoren die zich met de collectie gingen bezighouden. In 1991 kreeg het Genootschap een eigen kwartaalblad, *Zeeland*, drie jaar later werd zelfs het 225-jarig bestaan gevierd en toen nog kroonprins Willem-Alexander vereerde het Genootschap met een bezoek. Eind twintigste eeuw ontstond er een bestuurscrisis en dreigde het Genootschap financieel aan de grond te raken door de aankoop van een prestigieus gebouw. Gelukkig konden deze perikelen met hulp van de toenmalige commissaris van de Koningin opgelost worden.

Recente hoogtepunten ten slotte waren de aanwijzing in 2017 van een deel van de collectie tot beschermd cultuurgoed door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, en de gift van het Familiefonds Hurgronje, die ons in staat stelt de komende jaren aandacht aan de jeugd te besteden.

Tot zover een wel zeer korte en onvolledige schets van hoogte- en dieptepunten van 250 jaar Zeeuws Genootschap. Mocht deze schets uw interesse gewekt hebben, in december komt er een speciale jubileumbundel uit, verzorgd door onze redactie van *Archief* en *Werken*, waarin aan de geschiedenis van het Genootschap de nodige aandacht wordt besteed.

Dan nu het antwoord op de vraag hoe het komt dat het Genootschap nog steeds bestaat. Het zijn slechts veronderstellingen mijnerzijds, zodat ik besef dat ik mij hiermee op glad ijs begeef, want bij een wetenschappelijk genootschap hoort uiteraard gedegen onderzoek, voordat men iets beweert.

Mijn eerste veronderstelling heeft te maken met de interesse van velen in en buiten Zeeland voor dit gewest, voor de boeiende geschiedenis en voor vele andere aspecten ervan. Zij willen daar op wetenschappelijk niveau over geïnformeerd worden of er zelf actief mee bezig zijn en vinden elkaar in een vereniging die aan hun wensen voldoet. In Zeeland is het Genootschap zo'n vereniging, namelijk al lange tijd de gewestelijk en wetenschappelijk georiënteerde kers op de rijke taart van regionale heemkundige kringen in onze provincie. Met de collectie, de werkgroepen, het jaarboek *Archief*, het tijdschrift *Zeeland* en andere publicaties geven de leden - actief of passief - invulling aan de doelstellingen van het Genootschap. Dus mijn eerste veronderstelling is dat het Genootschap een onmisbare rol vervult in cultureel en

wetenschappelijk Zeeland. Het lijkt mij dat dit geldt voor alle 250 jaar van ons bestaan, zij het dat de invulling ervan per periode steeds weer anders is geweest, aansluitend aan de geest van de tijd. Het belang van deze rol werd nog vergroot door het tot voor kort ontbreken van een universitaire instelling in Zeeland.

Mijn tweede veronderstelling heeft te maken met het belang van de collectie van het Genootschap. Al meteen in de beginjaren zijn de leden enthousiast begonnen met het verzamelen van allerhande voorwerpen, variërend van boeken, handschriften, kaarten, prenten, kunstvoorwerpen, munten, penningen tot etnografica, naturalia en archeologische voorwerpen. Leden werden gestimuleerd, in de begintijd zelfs verplicht, om iets bijzonders te schenken aan het Genootschap. Vooral doordat de collectie tentoongesteld kon worden, trok ze bezoekers van binnen en buiten Zeeland. Ook stimuleerde de collectie Zeeuwse leden van het Genootschap zich als conservator met de collectie bezig te houden. De collectie breidde steeds verder uit en omvat nu zo'n 250.000 voorwerpen. Dan tellen we wel elke schelp en haaiantand mee. Velen onderkennen dat het Genootschap - in nauwe samenwerking met onze bruikleennemers - goed op zijn collectie past en schenken ons, ook vandaag de dag, bijzondere objecten, waarvoor wij hun zeer dankbaar zijn. Mijn tweede veronderstelling is dan ook dat het besef dat onze collectie van grote culturele en wetenschappelijke waarde is, een belangrijke drijfveer is geweest om bij dieptepunten toch door te gaan met het Genootschap.

Wat mij in de feestredes van mijn voorgangers ten slotte is opgevallen, is dat het Genootschap zich na dieptepunten op een of andere manier weer herpakt en noodzakelijke reorganisaties doorvoert. Mijn derde en laatste veronderstelling is dan ook dat er, als het wat minder gaat, iedere keer weer voldoende Genootschapsleden zijn die zich voor vernieuwing van het Genootschap willen inzetten. En als we er zelf niet meer uitkomen, dan wenden we ons tot de commissaris van de Koning en dan komt het goed.

Nu bieden resultaten uit het verleden geen garanties voor de toekomst, maar het stemt wel optimistisch.

In ieder geval is deze volgende periode van vijftig jaar met talloze activiteiten in dit jubileumjaar vliegend van start gegaan. Veel van onze vrijwilligers en onze bruikleennemers hebben zich hiervoor ingezet; het Zeeuwse bedrijfsleven, provincie en gemeenten hebben met gulle gaven onze jubileumactiviteiten mogelijk gemaakt. Zeer stimulerend is ook uw aanwezigheid, Koninklijke Hoogheid, als onze beschermvrouwe bij onze viering vanmiddag. Vandaag bent u allen getuige van de presentatie van drie nieuwe projecten: een prachtig boek over de geschiedenis van onze verzamelingen, het begin van ons virtuele museum en een prijsvraag gericht op de Zeeuwse jeugd.

Zo hopen wij bruggen te blijven bouwen tussen wetenschap en samenleving en daarbij zowel de boeiende geschiedenis van Zeeland te koesteren als ook eigentijds te blijven. Kortom, we gaan enthousiast door met de kernactiviteiten waarmee we in 1769 begonnen zijn, te weten kennisontwikkeling en kennisoverdracht in Zeeland, en verzamelen, dit in nauwe samenwerking met het Zeeuws Museum, de Zeeuwse Bibliotheek, het Zeeuws Archief, Erfgoed Zeeland en onze andere bruikleennemers.

Ten slotte: veel dank aan alle leden van het Genootschap en alle medewerkers van onze bruikleennemers voor hun inzet de afgelopen vijftig jaar en voor dit jubileum.

Toespraak van drs. Erik van der Doe, conservator Zeeuws Genootschap

Koninklijke Hoogheid, beste kunst- en cultuurliefhebbers,

Als je al 250 jaar lang verzamelt, heb je waarschijnlijk al heel veel. En dat is ook zo. De kunst is dan, het goed te bewaren. En ook dat heeft het Zeeuws Genootschap behoorlijk, misschien wel gewoon goed, gedaan.

Ik wil u even meenemen voor een korte geschiedenis, vooral de laatste halve eeuw (laten we zeggen de periode van Uw protectoraat), en met zevenmijlslarzen. En dat valt niet mee bij een soms tumultueus opererend Zeeuws Genootschap. Nadat na de Tweede Wereldoorlog het eigen museum wordt gesloten, kan de collectie weer worden getoond in het nieuw opgerichte Zeeuws Museum in Middelburg in 1972. De oude samenhang verdwijnt en om pragmatische redenen ontstaan nieuwe afdelingen binnen de verzamelingen. In 1980 worden er weer conservatoren aangesteld, zoals die er al in de negentiende eeuw waren. Op dit moment telt het Genootschap maar liefst twintig conservatoren. Ze zijn er voor het toezicht op het beheer, acquisitie en inhoudelijke ontsluiting. En wat een werk verzetten die, en met wat een betrokkenheid!

Er worden tal van ronduit spectaculaire objecten verworven, zoals een door de Engelse koningin Elisabeth I aan Zeeland geschonken gouden portretmedaillon en de unieke zeventiende-eeuwse *Visscher-Roman-atlas*, ooit eigendom van de Staten van Zeeland, die in Parijs wordt gehaald. Na het overlijden in 1998 van hoofdconservator Hein Kluiver (de link tussen verzamelingen en conservatoren met het bestuur), wordt geconcludeerd dat de werkzaamheden niet door één persoon kunnen worden gedaan (het is gewoon te veel), en er wordt een aparte Coördinatiecommissie voor de verzamelingen ingesteld.

In de eerste twee decennia van de eenentwintigste eeuw worden veel zaken aangepakt, van nieuwe bruikleenovereenkomsten met de Zeeuwse erfgoedinstellingen, de collectie was verspreid geraakt over meerdere instellingen, tot promotie van de verzamelingen en verwervingen.

Een tentoonstelling in Teylers Museum in Haarlem in 2002 over de Koninklijke Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen, een soort moedergenootschap van het Zeeuws Genootschap, toont dat van de oude genootschappen eigenlijk alleen het Zeeuws Genootschap nog beschikt over zijn oude achttiende-eeuwse collectie.

Een symposium over de oudste collectie van het Zeeuws Genootschap in datzelfde jaar brengt het belang ervan nogmaals aan het licht. De PZC kopt de volgende dag: ‘Een unieke maar te grote collectie.’ En dat is niet verwonderlijk, die strekt zich uit van oude natuurhistorische objecten, zoals een drie meter hoog buffet van schelpen en kabeljauwbotjes gemaakt door de arts en natuuronderzoek Job Baster in 1775, tot Romeinse en middeleeuwse archeologica, van zeventiende-eeuwse schilder- en zilversmeedkunst tot etnografica uit Suriname, Zuid-Afrika, Tibet en Nieuw-Guinea.

Maar er komt veel in beweging. Charlotte van Rappard van de Inspectie Cultuurbezit initieert een onderzoek door de Raad voor Cultuur naar plaatsing van een deel van de collectie onder de Wet behoud cultuurbezit. Bijzonder is dat beide sporen van verzamelen nog aanwezig zijn: de achttiende eeuw (de invloed van het verlichtingsdenken, met veel overzeese volkenkundige en natuurhistorische voorwerpen) en de negentiende eeuw (de romantiek, gericht op het Zeeuws eigene). En dan zijn er ook nog ‘gewone’ topstukken, zoals een collectie kleding en gebruiksvoorwerpen van de Noord-Amerikaanse Zwartvoetindianen, bijeengebracht door de Domburgse avonturier Meinard Sprenger, of het touwslagerswiel waar Michiel de Ruyter als jongen aan draaide.

Intussen neemt de interesse voor etnografica toe, en de grote collectie volkenkundige voorwerpen komt in 2008 vanuit Museum Volkenkunde in Leiden terug naar Zeeland. In 1950 was die uit huis geplaatst omdat deze niet-Zeeuws was.

Het gaat goed met het Zeeuws Genootschap en het komt steeds meer in beeld. De Stichting Dioraphte financiert genereus de achterstallige inventarisatie van de archeologica, daarbij geholpen door de beheerder Erfgoed Zeeland. In het vernieuwde Zeeuws Museum tonen de

Wonderkamers voorwerpen weer in hun samenhang (overigens eveneens mede gefinancierd door Dioraphte). Ook de beschrijving van de naturalia wordt ter hand genomen.

Hoe levend wil je het Genootschap hebben? Elk jaar wordt er met een Zierikzeese mosselkotter een bottenvistocht op de Westerschelde gehouden, waarbij zeldzame miljoenen jaren oude walvisbotten boven water komen, en die zelfs aanleiding hebben gegeven tot benoemen van een nieuwe soort: *Balaenoptera Diunatans luctoretemergo*.

De enorme hoeveelheid prenten en tekeningen, de zogenoemde *Zelandia Illustrata*, wordt in kaart gebracht en gedigitaliseerd door het Zeeuws Archief. De handschriften in de Zeeuwse Bibliotheek worden minutieus beschreven in samenwerking van Genootschap en bibliotheek. Metamorfoze, het nationaal programma voor het behoud van het papieren erfgoed van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, financiert in 2015, vanwege het nationale belang, de conservering en digitalisering van archief en handschriften van het Zeeuws Genootschap. Zij vormen de historische context van de verzamelde voorwerpen en wetenschappelijke contacten, van tekeningen van de in 1647 op het strand van Domburg bovengekomen *Nehalennia*-altaren, tot brieven van Jacob Roggeveen, Charles Darwin en Albert Einstein. De presentatie online van meer dan 300.000 digitale pagina's vond begin dit jubileumjaar plaats.

In 2017 komt er weer beweging in de WBC-aanvraag, als de opvolger Erfgoedwet in werking is getreden. Op de laatste dag van haar ministerschap besluit minister Bussemaker tot aanwijzing van de gehele oudste collectie en zo'n honderd topstukken (waaronder het Engelse medaillon en de voorwerpen van de Zwartvoetindianen) tot nationaal beschermde cultuurgoederen. De verzamelingen blijken werkelijk het kloppend hart van het Genootschap. Het naderende jubileum 2019 was het moment om dan de mooie oude collectie weer in haar oorspronkelijke samenhang te laten zien. Wederom wordt met succes een beroep op Dioraphte gedaan. En vandaag is het moment om dat te presenteren. Het komt allemaal zo mooi samen nu, letterlijk en figuurlijk. Het is een dubbele presentatie, zoals dat hoort tegenwoordig en past bij het Zeeuws Genootschap: modern en degelijk, een virtuele kennismaking met hoe de collectie er twee eeuwen geleden uitzag, en een echt boek over hoe het nu is en de historie daarvan.

Dank aan de Stichting Dioraphte voor de financiering van het project Collectie Online en aan het Middelburgse webbedrijf Zet Twee voor de bouw van de website. Graag geef ik het woord aan Katie Heyning, die een belangrijk aandeel in beide had, om te vertellen om welke prachtige en intrigerende voorwerpen het nu eigenlijk gaat, en hoe hun onderlinge samenhang is.

Verwonder u.

Toespraak van drs. Katie Heyning, conservator Zeeuws Genootschap

Koninklijke Hoogheid, dames en heren,

Een rariteitenkabinet gevuld met naturalia en artificialia zoals in de beginjaren van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen is niet meer van deze tijd.

Met trots lanceren we vandaag dan ook een digitaal platform waarop onze collectie te vinden is: www.kzgwonline.nl. Hier brengen wij de collectieonderdelen, die nu verspreid zijn over onze bruikleennemers, virtueel weer bijeen en proberen wij de oude verbanden, die in de loop van de tijd verloren gingen, weer te herstellen. Objecten die bij elkaar horen, zijn tegenwoordig zelden meer samen te zien en daardoor zowel bij het grote publiek als bij wetenschappers vaak onbekend.

Zo berusten delen van de objecten die eens tot de nalatenschap van de achttiende-eeuwse Zeeuwse wereldreiziger Samuel van de Putte behoorden, nu bij verschillende

bruikleennemers en zijn ze verspreid over meerdere depots. De kaarten die Van de Putte in Tibet en Nepal maakte, zijn tegenwoordig gescheiden van de mineralen die hij ter plaatse verzamelde. Het inktpotje dat hij op zijn reizen bij zich droeg, is niet meer te zien naast de aantekeningen die hij daarmee maakte. Op de website zijn al deze stukken nu weer in hun oude samenhang te bekijken en vindt u alle gegevens over de objecten en hun schenkers. Want ook over de schenkers, hun biografische gegevens en genootschapsactiviteiten is in deze collectiedatabase het nodige te vinden. Links naar relevante literatuur en handschriften op andere websites zorgen ervoor dat onderzoekers verdere informatie eenvoudig kunnen vinden.

Ons nieuwe digitale platform is natuurlijk nog lang niet voltooid. Het zal nog vele jaren duren voordat alle stukken uit de Genootschapsverzamelingen hier te zien zijn. Op dit moment ligt de aandacht op het beschermd cultuurgoed: de stukken uit de oudste collectie (1769 - circa 1804), de Ouderwetsche Kamer die tussen 1882 en 1884 werd ingericht, en topstukken uit de verschillende collecties binnen de Genootschapsverzameling.

Wij hopen dat door de Collectie Online de verzamelingen van het Zeeuws Genootschap in bredere kring bekend worden. In wezen gaan we hiermee terug naar de oorspronkelijke uitgangspunten: belangstelling kweken voor de wereld om ons heen en aandacht voor de diversiteit van het eigen cultureel erfgoed.

Zonder de hulp van alle conservatoren, die het materiaal voor deze website aanleverden en het vele werk dat José de Bree, Hans Joziassse en Marianne Gossije verrichtten, waren we nooit zo ver gekomen. Heel veel dank hiervoor. Maar de meeste lof gaat naar Judith Adriaanse voor haar tomeloze inzet - zelfs nog vanuit het ziekenhuisbed! Zij vormde een buffer en een trait d'union tussen digibeten zoals ik en Zet Twee, de bouwers van de site.

De collectie die het Zeeuws Genootschap in 250 jaar heeft opgebouwd, is enorm. Veel is in de loop der jaren weggeraakt, onder meer tijdens de stadsbrand van mei 1940, door insectenvraat en afstoting. Er is echter nog heel veel bewaard en de verzamelingen worden nog steeds jaarlijks aangevuld met schenkingen, bruiklenen en aankopen.

Er is meer met een verzameling te doen dan objecten presenteren. De geschiedenis van 250 jaar verzamelen door het Zeeuws Genootschap is minstens even interessant en nog nooit te boek gesteld. De aandacht was tot nu toe altijd op intellectuele activiteiten of losse objecten gericht.

Veronica Frenks, Marianne Gossije en ikzelf hebben ter gelegenheid van het 250-jarig bestaan een boek over die geschiedenis gemaakt met als titel *Van Wijs en Waan*. Een verhaal over wijze mannen die wetenschappelijke doeleinden nastreefden en trendgevoelige voorzitters die af en toe de waan van de dag volgden.

In dit boek wordt ingegaan op de twee sporen waarlangs de genootschapscollectie is opgebouwd:

- het tonen van Gods schepping in het klein en
- het verzamelen van objecten die herinneren aan het roemrijke verleden van Zeeland.

Daarnaast wordt aandacht besteed aan het tonen en gebruiken van de collectie, waarbij onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat de verzamelingen van het Genootschap behoren tot de oudste openbaar toegankelijke verzamelingen in ons land. Ten minste vanaf 1785 waren de kabinetten van het Zeeuws Genootschap net als die van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, het Teylers Museum en de Stadhoudelijke kabinetten in Den Haag voor eenieder te bezichtigen.

De wijze waarop verzameling en wetenschap verbonden werden via discussies, voorlezingen en prijsvragen, komt aan de orde, naast de rol van het Zeeuws Genootschap als veilige haven voor het Zeeuws erfgoed. Tot slot wordt ingegaan op het behoud en beheer gedurende de afgelopen 250 jaar.

Ik hoop dat u het boek allemaal met plezier zult lezen en bekijken en vind het een grote eer het eerste exemplaar aan de beschermvrouwe van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Beatrix, te mogen aanbieden.

Toespraak van prof. dr. Barbara Oomen, voorzitter Jubileumcommissie Jeugd

Koninklijke Hoogheid, geachte aanwezigen, Genootschappers - jong en oud, Wij spraken over de Genootschapsgeschiedenis, over de prachtige Genootschapscollectie, maar ik wilde het hebben over de Genootschapstraditie.

Als klein meisje, vijf jaar oud, twee vlechtjes, mocht ik een keer per week naar de bibliobus. Daar las ik, binnen een jaar, alle honderd boeken uit. Ik begon toen maar nog een keer, en nog een keer, waardoor er nu bepaalde boeken zijn die ik nooit meer hoef te lezen.

Ik vertel dit omdat ik vermoed dat dit iets is wat ons allemaal bindt, hier vandaag. Je zou het nieuwsgierigheid kunnen noemen, maar wellicht is mooier: de Genootschapstraditie, een traditie van breed kijken, vrij denken, onderzoeken en denken in oplossingen.

Het was in die traditie dat het Genootschap in de eerste honderd jaar van het bestaan prijsvragen uitschreef: Wie weet een machine om brood te kneden? Wat is goed onderwijs? Hoe wordt een mens gelukkig? De winnaars kregen dan deze penning met daarop de zeven muzen, de artes liberales en de tekst 'non sordent in undis'. Wie breed kijkt, gaat niet onder in de golven.

Het was in die traditie dat het allereerste Natuurkundig Genootschap der Dames ter wereld werd opgericht, hier in Zeeland.

Het was in die traditie dat, na de Ramp, toen iedereen al had besloten dat de Oosterschelde maar dicht moest, het Genootschap zei: Moet dat echt? Kunnen wij niet vrijer denken, breder kijken, alternatieven zoeken waarin de natuur ook een plek heeft.

Het is om die reden dat, toen wij als Jubileumcommissie Jeugd (Marjan Ruiter, Gerrie Wisse, Nathalie van de Zanden, Joeri Versluis, Henk Zielstra en ik) dachten over hoe wij 250 jaar Genootschap zouden vieren, wij juist die Genootschapstraditie centraal wilden stellen. En wel met een prijsvraag, 150 jaar na de laatste.

Maar waarover? Ook niet ingewikkeld. De Energietransitie. Neutrale term, enorme opdracht. In Parijs maakten alle landen ter wereld de historisch afspraak om in 2050 alleen nog maar duurzame energie te gebruiken. In Brussel beloofden wij, bindend, om in 2020 twintig procent minder te gebruiken, twintig procent minder uit te stoten, twintig procent duurzamer te zijn. De Klimaatwet is klaar. Maar hoe? Dat is nog totaal onduidelijk. Daarbij speelt dat nog niet iedereen, zoals Christiane Figueres het zegt, de alarmklok heeft ingeslikt.

Wij zijn ontzettend blij dat de Stichting Zeeuwse Publieke Belangen, met directeur Koen Verbogt, deze Young Energy Society Challenge (YESC) heeft willen ondersteunen. Omdat juist een prijsvraag over de energietransitie zo goed past bij Zeeland, bij het Genootschap, bij de jeugd.

De prijsvraag past bij Zeeland. Land in Zee. Wij zien de zeekraal, voelen de wind waaien, weten dat wij ooit voorop liepen met wat ooit de eerste biologische boerderij van Nederland was, net als de Stormvloedkering, als achtste moderne wereldwonder, en nu weer, met de energiecoöperaties.

De prijsvraag past bij het Genootschap. Als er een vraagstuk is dat schreeuwt om breed kijken, vrij denken, onderzoeken, denken in oplossingen, groot en klein, dan is het dit.

De zeven muzen zouden in een moderne versie bijvoorbeeld kunnen staan voor de techniek, bijvoorbeeld achter batterijeilanden. Voor de natuurwetenschappen, die laten zien hoe energie uit thorium te halen. Maar ook voor de sociale wetenschappen, die helpen begrijpen waarom het toch zo moeilijk is om anders te reizen, te eten, te kopen, te stemmen, te investeren. Voor

de governance, die laat zien waar recht en politiek in de weg staan, en waar ze helpen. Voor de geesteswetenschappen, die zozeer gaan over wie wij waren, en over wie wij willen zijn. Voor de kunsten, die helpen dit alles te verbeelden. En voor, heel klassiek, de retorica, die helpt te begrijpen waar de overtuigingskracht zit.

Samen kunnen deze benaderingen letterlijk zorgen dat ‘non sordent in undis’, dat zij niet onder gaan in de golven.

Wij leggen de vraag om breed te zoeken naar oplossingen voor energietransitie in de Genootschapstraditie voor aan de jeugd. Basisscholieren, middelbare scholieren, zeventien plus. Juist jongeren lijken dat alarm veel duidelijker te horen tikken: een meisje uit Zweden roept politici wereldwijd tot de orde, een Nederlandse jongen ruimt het plastic in de zeeën op, onze studenten vragen ons waarom wij toch zoveel vliegen.

En vandaag dagen wij dus de hele Zeeuwse jeugd uit om te komen met oplossingen. In de hoop dat, tegen december, een Zeeuwse jongetje of meisje, een student of een studente, met vlechtjes of niet, maakt dat onze nazaten over 250 jaar ook hier in deze prachtige provincie de Genootschapstraditie van breed kijken, vrij denken, onderzoeken en denken in oplossingen kunnen vieren.

Wij lanceren de prijsvraag met een voorproefje van de energie die al is losgemaakt door het YESC-team onder de bezielende leiding van projectleider Tilly Stroo. Jullie maken kennis met YESC-ambassadeurs, Sophy, Achmed en Daniël, en de band Peer. Maar eerst gaan wij naar het basisonderwijs. Op alle Zeeuwse scholen wordt op 3 september voorgelezen uit een boek over energietransitie en de Genootschapstraditie. In dat boek staat een minimusical. Hierbij wilde ik graag de leerlingen van de basisscholen De Leeuwenburch in Middelburg en de Frans Naereboutschool in Vlissingen uitnodigen om het laatste liedje van die musical te zingen ...

Jaarverslag van de Werkgroep Cultuurhistorie

Bestuurlijke zaken

In 2019 vonden er bestuurlijk geen veranderingen plaats, zij het dat Elly Adriaansz per 31 december 2019 haar secretariële werkzaamheden voor de Werkgroep Cultuurhistorie heeft neergelegd. Zij blijft wel deel uitmaken van het bestuur. 2019 muntte opnieuw uit door een aantal veelzijdige WCH-activiteiten. Eén daarvan (de Goedaert conferentie) was inhoudelijk- en organisatorisch gelinkt aan de viering van het 250-jarig jubileum van het Zeeuws Genootschap in 2019.

Het bestuur kwam in 2019 vijf keer bijeen, inclusief de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering van de WCH. De samenwerking van de WCH met het University College Roosevelt (UCR) en de Vrienden van het MuZEEum in Vlissingen is reeds lang bijzonder goed en onmiskenbaar inspirerend. In 2019 telde de WCH 144 leden.

Activiteiten

14 t/m 16 maart: tweedaags congres *Johannes Goedaert, 17de eeuwse entomoloog en fijnschilder (1617-1668)* te Middelburg. Op de eerste twee dagen sprak een aantal sprekers over leven en werk van Goedaert en zijn ‘Nachleben’ tot op de dag van vandaag in wetenschappen en kunsten. Behalve lezingen kon men op die dagen deelnemen aan workshops, films, een etsworkshop en een concert.

Het symposium werd op 14 maart in de Oostkerk geopend met de lezing ‘Goedaert en de metamorfose van insecten’ door prof. dr. Eric Jorink, verbonden aan het Huygens Instituut en

de Universiteit Leiden. Het oude-muziekensemble The Couterpoints omlijstte de lezing met 17de eeuwse composities.

Het gehele evenement was onderdeel van het 250-jarige jubileum van het Zeeuws Genootschap en werd financieel, inhoudelijk en organisatorisch ondersteund door een groot aantal instanties en personen.

Organisatie: Arjan van Dixhoorn, Kees Beart, Sophie Krier (werkgroep Goedaert).

3 november: 100-jarige herdenking van de publicatie uit 1919 van het magnum opus van Johan Huizinga *Herfsttij der Middeleeuwen* over de Bourgondische periode, (deels) geschreven op de Zeeuwse buitenplaats Toorenvliedt. De lezingenmiddag vond plaats in de Kloveniersdoelen te Middelburg en werd muzikaal opgeluisterd met delen uit suites van J.S. Bach door de cellist Martijn Kooiman. Sprekers: Anton van der Lem (Huizingaspecialist en bezorger van de prachtig geïllustreerde heruitgave van *Herfsttij der Middeleeuwen*), Arjan van Dixhoorn (UCR), Rob Stufkens (Huizinga-project Middelburg). Bart van Loo, auteur van het veelgeprezen boek *De Bourgondiërs*, sloot de middag af met een gepassioneerd betoog over Huizinga en de Bourgondische periode.

Organisatie: boekhandel *De Drvkkery*, Middelburg, UCR, WCH en de Provincie Zeeland.

23 november: als onderdeel van de grote herdenking van de *Slag om de Schelde* in Vlissingen, vond in *muZEEum* in Vlissingen het buitengewoon goed bezochte en overtekende symposium 'Herdenking 75 jaar Scheldeslag 1944-2019' plaats. Sprekers waren: Herman de Putter (over de aanloop van de Slag), Hans Sakkers (over de Slag zelf en zijn invloed op het verloop van de Tweede Wereldoorlog), Niek Peters (excursie langs markante oorlogslocaties in Vlissingen met bijzondere verhalen over de 'Biber', de vermaarde eenmansduikboot), Cor Heijkoop (over de konvoovaart op de Schelde en het mijnen opruimen: *Operation Calender*). Ook werd een indrukwekkend filminterview getoond van Peter van Druenen met Carla Rus over het verzet in Zeeland en traumaverwerking na de oorlog.

De middag werd afgesloten met een 'oorlogshap': rats, kuch en bonen.

Organisatie: Peter van Druenen in samenwerking met de gemeente Vlissingen en de Vereniging Vrienden van het MuZEEum.

Vanwege de grote belangstelling voor deze historische gebeurtenis, werd het symposium herhaald op 1 februari 2020. Locatie: woonzorgcentrum *De Schelدهof*, Vlissingen (met ondersteuning van de gemeente Vlissingen).

30 november: uitreiking van de 2-jaarlijkse Roggeveenprijs voor de beste universitaire masterscriptie- en onderzoekpaper. De jury ontving vier masterscripties en vier onderzoekpapers van verschillende Nederlandse universiteiten. Deze editie werd gewonnen door: Jeroen Lesuis met zijn masterscriptie *Gestrand in Zeeland: een onderzoek naar de herkomst van de Guyaanse verentooien in de collectie van het Zeeuws Museum*. (Universiteit Utrecht, 2018) en Marc Schenkenberg van Mierop met zijn paper *Responding to the Radical Enlightenment? The Dutch Reformed Church, Hattemism, and Anna Sabbinge (1713-1718)*. (UCR Middelburg 2019). De winnaars ontvingen een bedrag van respectievelijk € 1.000,- en € 500,-. Caroline van Santen, conservator *Zeeuws Museum* en een van de onderzoeksbegeleiders van Lesuis, vertegenwoordigde de helaas door ziekte afwezige winnaar en las een resumé van zijn onderzoek voor. Marc Schenkenberg - eveneens afwezig en verblijvend in Canada vanwege een studie uitwisselingsprogramma - vertelde via Skype over zijn paper.

De jury die de onderzoeken beoordeelde, bestond uit de (kunst)historici: prof. dr. Henk Nellen (voorzitter en onderzoeker aan het Huygens Instituut), dr. Perry Moree (directeur ZB|Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, Middelburg), dr. Merlijn Hurx (universitair docent Middeleeuwse Architectuurgeschiedenis, Universiteit Utrecht) en drs. Elly Adriaansz (secretaris). De prijsuitreiking vond plaats in de Oostkerk te Middelburg. Vóór de eigenlijke uitreiking hield prof. dr. Jan Boersema de lezing *Jacob Roggeveen, zijn reizen en de geschiedenis van Paaseiland*. De verschillende programmaonderdelen werden opgeluisterd met pianomuziek van Ludovico Einaudi, gespeeld door Erik Hoogeboom.
Organisatie: WCH.

Financiën

De financiële administratie van de WCH kende in 2019, als gevolg van de uitgevoerde activiteiten, verhoudingsgewijs forse uitgavenstromen. Daar stond tegenover dat ook in 2019 de Provincie Zeeland de activiteiten van de werkgroep ondersteunde met een bedrag van € 3.000. Een en ander resulteerde in een negatief resultaat van slechts € 257. Dit resultaat kon worden gedekt door de voorzieningen van de WCH. De financiële positie van de werkgroep is daarmee zodanig, dat mag worden aangenomen dat zij in staat is ook de door haar voorgenomen activiteiten in 2020 te kunnen realiseren.

Jaarverslag van de Werkgroep Geologie

Bestuur

Na het terugtreden van Hester Loeff in 2018 ontstond er een vacature in het bestuur. Marvin Overbeeke werd tijdens de Algemene Ledenvergadering op 25 januari '19 gevraagd de vrijgekomen plaats in te nemen, een verzoek dat hij accepteerde.

Het bestuur kwam naast de Algemene Ledenvergadering in 2019 drie maal bijeen, waarvan een maal om het voorgestelde nieuwe ontwerp van de website te bekijken, welke door Lilian en Marvin Overbeeke voor de eerste keer werd gepresenteerd.

Eind 2019 telde de werkgroep 73 leden waarvan 37 kernleden, één jeugdlid en dertig Voluta-leden, drie ereleden en twee KZGW leden, dit als gevolg van één aanmelding van een jeugdlid en vier opzeggingen.

Activiteiten

Onze bijeenkomsten (9 maal) werden zoals gewoonlijk gehouden in *Grand Café Willem* in Middelburg en zeer goed bezocht met een gemiddelde opkomst van ruim 50 pct. Ze werden af en toe ook door enkele niet-leden bijgewoond.

De volgende onderwerpen werden behandeld:

- 22 februari: Mark Bosselaers over 'Potvistanden',
- 29 maart: Victor Hinsbergh over 'Fossiele vissen en otolieten',
- 26 april: Marvin Overbeeke over zijn afstudeer onderwerp 'Psittacosurus',
- 24 mei: John Jagt over 'Zee-egels uit het Krijt',
- 25 oktober: André Cardon over 'Vuursteen artefacten',
- 29 november: Hugo Schorer over 'Het KZGW' en Freddy van Nieulande over 'Tasselia ordamensis',
- 20 december: Matt Steijns over 'De geologie van Limburg'.

Er is door werkgroepleden meegewerkt aan de jubileumtentoonstellingen ter gelegenheid van het 250-jarig bestaan van het KZGW in museum *Het Warenhuis* te Axel (“Kijk naar beneden, dan zie je meer”) en in het *Stadhuismuseum* te Zierikzee (“Expeditie Zeeuwse IJstijd”).

Daarnaast ondernamen we het afgelopen jaar de volgende activiteiten:

- mei: Hollandsche Hoeve dag in het Milieu Educatie Centrum (MEC), *De Bevelanden* in Goes,
- In juni vond een botten vistocht plaats o.l.v. Lex Kattenwinkel,
- augustus: excursie naar de tentoonstelling ‘Kijk naar beneden, dan zie je meer’ in Axel,
- 3 november: excursie naar de Walvis-tentoonstelling in het *Natuurhistorisch Museum* te Rotterdam onder begeleiding van Klaas Post,
- Ook werd in 2019 onder de bezielende leiding van Freddy van Nieulande een bezoek gebracht aan het depot van het *Zeeuws Museum*, Middelburg,
- Het maandelijkse natuursprekbeurt in *Terra Maris* werd ondersteund door een aantal leden.

Het werkgroep blad *Voluta* kwam in 2019 twee maal uit met dank aan Lex Kattewinkel.

Er zijn acht ruilabonnementen met andere verenigingen en twee abonnementen voor het KZGW.

Leden kunnen het tijdschrift *Voluta* downloaden via de website en voor niet-leden zijn de nummers t/m september 2017 beschikbaar.

Jan de Quaasteniet houdt de website bij tot deze is vernieuwd.

De bibliotheek van de werkgroep Geologie bevindt grotendeels zich in het *Zeeuws Archief* <https://www.zeeuwsarchief.nl> en heeft buiten de abonnementen geen nieuwe aanvullingen gekregen.

De werkgroep heeft zich aangesloten bij het internationale (Nederland-België) en interprovinciale (Zeeland, Noord-Brabant, Oost-Vlaanderen) initiatief om Unesco- goedkeuring te verkrijgen voor het op te richten *Geopark Schelde Delta*. Daartoe heeft de ondertekening van de intentie verklaring plaatsgevonden.

Financiën

De uitgaven in 2019 overschreden de inkomsten met € 283,91 maar met een reserve van € 1.915,99 is de financiële positie van de werkgroep Geologie dusdanig gezond dat een contributieverhoging het komende jaar niet nodig zal zijn.

Jaarverslag van de Werkgroep Muziek

Bestuur

De samenstelling bestuur van de Werkgroep Muziek was per 31-12-2019 ~~is~~ als volgt:

Dhr. Jos Vogel, voorzitter en conservator

Dhr. André Poortvliet, secretaris

Dhr. Nico-Jan Valk, penningmeester

Het bestuur kwam tweemaal bijeen ter bespreking van de lopende bestuurszaken, waaronder het organiseren van concerten.

De belangrijkste ontwikkelingen van de Werkgroep dit jaar zijn de formele samenvoeging van de Stichting Incanto met de Werkgroep Muziek en de samenwerkingsovereenkomst met de Zeeuwse Concertzaal. De samenwerking tussen de Werkgroep en Stichting Incanto bestond al een ruim aantal jaren. De merknaam “Incanto concerten” blijft voor de publiciteit van onze concerten gehandhaafd. Deze concertreeks wordt georganiseerd door het bestuur van de Werkgroep Muziek.

Daarnaast werd een samenwerkingsovereenkomst met de Zeeuwse Concertzaal getekend, waar voortaan onze concerten worden gehouden. Dit biedt voordelen op het gebied van

programmering, promotie, kaartverkoop, horeca, etc.

Activiteiten

De volgende activiteiten werden in 2019 georganiseerd:

- 17 mei 2019, 20.00 uur – St. Augustinuskerk, Middelburg
Castello Consort, een jong Nederlands ensemble, met muziek voor blazers en strijkers uit de Lage Landen van Carolus Hacquart, Abraham van den Kerckhoven, Nicolaes a Kempis en Marco Uccellini.
- 27 september 2019, 20.00 uur – St. Augustinuskerk, Middelburg
Léon Berben, muziek van Antonio de Cabezon en John Bull op klavecimbel en orgel, voor de laatste maal in de St-Augustinuskerk.
- 15 november 2019, 20.00 uur – Zeeuwse Concertzaal, Middelburg
Duo Kimura-Belder, Rie Rimura (barokviool) en Pieter-Jan Belder (klavecimbel) met muziek van leden van de familie Bach op viool en klavecimbel.